

Kulturmiljö och -arv i regionala strategiska handlingar

– Kulturmiljövården i
en samhällelig kontext

Lisa Wikström

Uppsats för avläggande av filosofie kandidatexamen i

Kulturvård, Bebyggelseantikvariskt program

15 hp

Institutionen för kulturvård

Göteborgs universitet

2014:09

Kulturmiljö och -arv i regionala strategiska handlingar
– Kulturmiljövården i en samhällelig kontext

Lisa Wikström

Handledare: Bo Lagerqvist

Kandidatuppsats, 15 hp
Bebyggelseantikvariskt program

By: Lisa Wikström

Mentor: Bo Lagerqvist

Cultural Heritage in Regional Strategic Documents

– The Heritage Field in a Societal Context

ABSTRACT

The following essay aims to examine how cultural heritage is used in regional strategic documents and to put that result in a societal context, both concerning past and present paradigms in the cultural heritage sector.

Firstly, a literature study was done in order to give a background to the cultural heritage sector's past fifty years, in terms of shifting paradigms, political incitements etc. The outline thereof is the fact that the cultural heritage field has shifted both focus and scope over the last half century. New demands on the sector is held in terms of being a part of the overall regional development work with democratic claims, comprehensive view and not least economic growth as a contemporary norm.

Secondly, regional strategic documents were examined to identify relevant ones for the heritage field. The strategic documents of Sweden's 21 regions were surveyed and three regional case studies were chosen. A content analysis was then applied for the documents of the case studies and an analysis scheme based on the procedure of Grounded theory was made. The result is that two out of the three examined regions holds a very much outgoing approach when discussing cultural heritage. The focus is held on an instrumental use of cultural heritage in order to provide growth and to bring places attractiveness. The third region talks about cultural heritage primary in terms of identity. Both aspects of providing the region with identity by cultural heritage and a heritage developing for its own sake.

Lastly, four qualitative interviews were performed with professionals within the cultural heritage field in the three examined regions. The interviewed persons confirmed the overall vagueness of the strategic documents, which makes them unused in the work of the consulted. The interviews also confirmed the ideological shift which is happening in the sector at present.

The conclusion of this thesis is that the comparatively new concept of growth is still difficult to use and to unite the cooperative sectors in regional strategic work. Furthermore it seems to be an institutional inertia between national and regional aims on the one hand, and the cultural heritage practice on the other.

Title in original language: Kulturmiljö och -arv i regionala strategiska handlingar – Kulturmiljövården i en samhällelig kontext

Language of text: Swedish

Number of pages: 44

Keywords: regional development, the cultural heritage field, paradigms

ISSN 1101-3303

ISRN GU/KUV—14/09—SE

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	9
1.1 Problemformulering.....	9
1.2 Syfte och målsättning.....	9
1.3 Frågeställningar.....	9
1.4 Avgränsningar.....	10
1.5 Forsknings- och kunskapsläge.....	10
1.6 Metod och material	11
1.7 Teoretisk ram.....	13
1.8 Begreppsordlista	14
2. GRUNDDRAGEN FÖR KULTURMILJÖVÅRDENS SENASTE 50 ÅR	15
2.1 Vilka perspektiv och paradig har de senaste 50 åren varit rådande inom kulturmiljövårdande verksamhet? Vilka aktörer har bidragit till dessa perspektiv och paradig?	15
2.2 Inom vilka organisatoriska och politiska ramar har kulturmiljövården verkat och verkar?	18
2.3 Hur har dessa perspektiv, paradig och organisatoriska ramar i stora drag påverkat kulturmiljövårdande verksamhet?.....	20
3. KULTURMILJÖVÅRDEN OCH VISIONERNA	22
3.1 Vilka slags strategiska handlingar inverkar på kulturmiljövårdande verksamhet?	22
3.2 Hur framställs och diskuteras kulturmiljö och -arb i regionala strategiska handlingar?.....	25
3.2.1 Innehållsanalytiska kategorier.....	25
3.2.2 Tre regionala fallstudieobjekt.....	26
3.2.3 Resultat av innehållsanalysen.....	31
4. KULTURMILJÖVÅRDEN OCH PRAKTIKEN	34
4.1 På vilket sätt legitimeras dagens kulturmiljövårdande insatser?	34
4.2 Vilket förhållande har yrkesverksamma inom kulturmiljövården till regionens strategiska handlingar?	35
5. DISKUSSION OCH SLUTSATSER	37
6. SAMMANFATTNING	39
7. KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	41
7.1 Otryckta källor.....	41
7.1.1 Informanter.....	41
7.2 Tryckta källor och litteratur.....	41
7.2.1 Elektroniska källor.....	44
7.3 Illustrationsförteckning	44
8. BILAGA	45
BIL. 1. Tabell över förekomsten av samtliga regioners strategiska handlingar.	45

1. INLEDNING

Kulturmiljövården har under de senaste decennierna genomgått en rad grundläggande förändringar i såväl organisatorisk som innehållsmässig bemärkelse. Globaliseringens effekter märks även inom kulturarvssektorn och får tillsammans med politiska styrmedel och incitament konsekvenser för vilken riktning verksamheten tar. Profilerings-, visions- och målbilder är idag viktiga delar av orter, kommuner och regioners arbete. Tid och resurser läggs på strategiska dokument som översiktsplaner, regionala utvecklingsprogram och varumärkesplattformar. Dessa ämnar presentera visioner utifrån vilka organisationen ska arbeta. Kulturmiljövården utgör en fraktion av verkställande inom ramen för dessa strategiska handlingar. Arbetet med kulturmiljöer och -arv ska luta sig mot de nutids- och framtidsbilder handlingarna inrymmer. Vision ska omsättas till praktik. Vidare får kulturarvet allt mer instrumentella krav från politiken för att stötta regional tillväxt.

1.1 Problemformulering

Med ökad globalisering och regionalisering är plats- och regionutveckling tendenser i tiden (Syssner 2012). Kulturmiljövårdsarbetet blir allt mer marknadsintegrerat. Plats- och regionutveckling är spel med starka ekonomiska krafter. Detta innebär att nya motiv, såsom ekonomiska, för bevarande och brukande av kulturmiljöer och -arv då tillkommer än tidigare äldre motiv, såsom estetiska och historiska. När sektorsövergripande insatser för tillväxt och utveckling förespråkas, får kulturmiljövårdens företrädare svårt att hävda sitt autonoma, icke-kommersiella spelrum. Mål- och visionshandlingar utformas på regional nivå för att tydliggöra organisationens framtida inriktning, exempelvis för kulturmiljövården. Inte sällan uttalar sig dessa strategiska handlingar med stora ord och i svepande ordalag. Stora ord ska sedan omsättas i praktik och beslut hos den enskilde antikvarien. Genom att omtala kulturmiljö och -arv i strategiska handlingar på olika sätt skapas normativa eller ideologiska ramar som påverkar arbetet inom kulturmiljövården. Språket som används gör att förståelsemönster växer fram som bidrar till de möjlighetsrum inom vilka utvecklingsarbete kan bedrivas (ibid, s. 41, 45).

1.2 Syfte och målsättning

Uppsatsen rör sig inom en samhällelig kontext där frågan om rollen för kulturmiljö och -arv diskuteras inom kulturpolitiken förr och idag.

Syftet med föreliggande uppsats är uppdelat i två steg. För det första ämnar undersökningen att teckna en bakgrund till perspektiv och paradigm som präglat kulturmiljövårdens senaste 50 år. För det andra syftar uppsatsen till att undersöka hur regionala strategiska handlingar omtalar kulturmiljö och -arv samt hur detta tas emot av verksamma antikvarier inom regionerna.

Målsättningen med uppsatsen är att undersöka och diskutera möjligheter och problem med kulturmiljö och -arv som en del av regionalpolitiskt utvecklingsarbete.

1.3 Frågeställningar

För att undersöka ovan beskrivna problem har sju frågeställningar formulerats och grupperats i lämpliga teman.

Grunddragen för kulturmiljövårdens senaste 50 år

1. Vilka perspektiv och paradig har de senaste 50 åren varit rådande inom kulturmiljövårdande verksamhet? Vilka aktörer har bidragit till dessa perspektiv och paradig?
2. Inom vilka organisatoriska och politiska ramar har kulturmiljövården verkat och verkar idag?
3. Hur har dessa perspektiv, paradig och organisatoriska ramar i stora drag påverkat kulturmiljövårdande verksamhet?

Kulturmiljövården och visionerna

4. Vilka slags strategiska handlingar inverkar på kulturmiljövårdande verksamhet?
5. Hur framställs och diskuteras kulturmiljö och -arv i regionala strategiska handlingar?

Kulturmiljövården och praktiken

6. På vilket sätt legitimeras dagens kulturmiljövårdande insatser?
7. Vilket förhållande har yrkesverksamma inom kulturmiljövården till regionens strategiska handlingar?

1.4 Avgränsningar

Anledningen till att den tecknade historiken för kulturmiljövården är avgränsad till de senaste 50 åren är att flera händelser som skedde under 1960-talets mitt och framåt kom att få stor betydelse för verksamhetsfältet. Den omfattande *statliga konst-, musei- och utställningsutredningen* (MUS 65) fick 1967 i uppdrag att ta ett nytt grepp om kulturmiljövården, då den dessförinnan framlagda så kallade *Antikvarieutredningen inom minnesvården* (SOU 1965:10) fått mycket kritik. Kontroversiella MUS 65 syftade till att göra kulturmiljövården mer tillgänglig och samhällsintegrerad – två aspekter som Antikvarieutredningen påstods sakna. Under 1960-talets slut initierades även den fysiska riksplaneringen (Pettersson 2003, s. 27 – 31) och 1971 föreslogs i ett betänkande från kulturutskottet ett utökat skydd för kulturhistorisk värdefull bebyggelse utöver det kommunala; nämligen inom länsstyrelsens organisation (1971: KrU26).

Studerade strategiska handlingar är sådana som har antagits och som finns tillgängliga digitalt för allmänheten. Efter en mer översiktlig orientering av tillgängliga handlingar, avgränsades den kvalitativa innehållsanalysen till handlingar från tre fallstudieobjekt i form av de regionala aktörer med mest av strategiska handlingar som tar upp kulturmiljö och -arv. Det är de antagna handlingarna som *produkt* som i fallstudien har studerats. Frågor som handlingarnas författare, tillkomstprocess eller initiativtagares eventuella påverkan har således inte inkluderats nämnvärt i studien.

Av informanter till intervjuer gjordes en avgränsning av tillfrågade till sådana som arbetar inom det antikvariska professionsområdet inom de utvalda fallstudieobjekten.

1.5 Forsknings- och kunskapsläge

För att teckna kulturmiljövårdens senare historia har jag främst tagit del av två avhandlingar som båda behandlar framväxten av kulturmiljövården. Den ena är skriven av Richard Pettersson och har titeln *Den svenska kulturmiljövårdens värdegrunder – En idéhistorisk bakgrund och analys* (2003). Pettersson gör där en historisk tillbakablick från 1950-talet till nutid över hur kulturarv och kulturhistoriskt värde har hävdats och motiverats över tid samt vilka faktorer som spelat in för att det har blivit så. Den andra avhandlingen är Jonas Grundbergs *Historiebruk, globalisering och kulturarvsförvaltning. Utveckling eller konflikt?* från 2004. Det centrala i Grundbergs avhandling är hur bruket av kulturarv används och förändras i en globaliserande samhällsutveckling; främst genom identitets- och platstillhörighetsaspekter.

Mycket litteratur går att finnas på temana regional utveckling och kultur och kulturarv som medel för tillväxtarbete. Josefina Syssners bok *Världens bästa plats?: platsmarknadsföring, makt och medborgarskap* (2012) fokuserar på platsmarknadsföring som politiskt verktyg och de samhällsförändringar som lett fram till att platsidentitet och varumärkesbyggande tar så stor roll som de gör idag.

Ett antal svenska kandidatuppsatser har identifierats, vilka alla rör sig i sfären kring platsbegreppet och dess roll som politiskt redskap. Nämnas kan Antonia Klüfts kandidatuppsats *Regionala strategier på lokal nivå, om kulturarv- och kulturmiljöarbete i regionalt och kommunalt utvecklings- och tillväxtarbete* (2011). Som framgår av titeln, kopplade Klüft samman kulturmiljöarbete och tillväxtarbete. Även hon använde sig av Region Blekinge som fallstudieobjekt. Uppsatsen handlar om regionala strategiska handlingars genomslagskraft på kommunal nivå och om regionens och kulturens allt större roll i det nationella tillväxt- och utvecklingsarbetet.

Utöver tryckt litteratur och studentuppsatser har en rad olika projekt och satsningar ägt rum på temat regionutveckling med kulturens hjälp. Här är tre projekt särskilt värda att nämna. Med start under detta år kommer ett forskningsprojekt genomföras under tre år vid Uppsala universitet med FoU-medel från Riksantikvarieämbetet. Projektet kallas *Kulturvård 3.0* och syftar till att ”tydliggöra kulturmiljöarbetets nya roll inom hållbar och inkluderande utvecklings tre dimensioner. (...) Idag handlar det inte bara om strikt bevarande, utan hur kulturmiljöer kan användas och bidra till hållbar och inkluderande utveckling. Ny kunskap behövs för att aktivt integrera kulturmiljöarbetet i både kommunal översiktsplanering och regionala utvecklingsprogram.” Det andra projektet genomfördes mellan åren 2001 och 2003 vid CERUM (Centrum för regionalvetenskap vid Umeå universitet). Detta FoU-projekt initierades av Riksantikvarieämbetet och gick under namnet *Kulturarvet som resurs för regional utveckling*. Inom projektet lades tre rapporter fram, varav en med titeln *Plats, drivkraft, samhällsprocess : vad gör kulturarvet till en resurs för hållbar regional utveckling? (Plats, drivkraft... 2003)*, samt en kunskapsöversikt som föregick projektet med en redovisning av det dåvarande forskningsläget (Weisglass 2002). Det tredje samverkansprojektet benämndes KRUS (Kultur i Regionala UtvecklingsStrategier). Projektet följde på ett uppdrag i ett regleringsbrev från 2007 och syftade bland annat till att studera hur kultur och kulturarv används som en resurs för regionutveckling och tillväxt. En lägesrapport publicerades 2008 (*Kultur i regionala... 2008*). Före KRUS-projektet och dess tillhörande rapport hade regionala utvecklingsprogram- och strategier analyserats, men inte i syfte att undersöka hur kultur och kulturarv förekommer i desamma. KRUS-projektet tog dock, till skillnad från föreliggande uppsats, utgångspunkt i kultur i vidare mening och använde sig inte av kulturmiljö och -arv som främsta undersökningsobjekt.

1.6 Metod och material

Arbetsupplägget för uppsatsen har inte följt det för frågeställningarna och uppsatsens presentation. Ordningen för frågeställningarna och presentationen baserades istället på en mer logisk presentation av uppsatsens resultat. Följande såg arbetsupplägget med metodval ut.

För att besvara frågeställning fyra genomfördes till att börja med en *övergripande* nätbaserad *orientering* på regioner och länsstyrelser officiella webbsidor. Orienteringen innebar att jag sökte svar på vad regionernas olika strategiska handlingar syftade till och om ämnet kulturmiljö och -arv involverades i någon av dem. När relevanta handlingar var identifierade till kulturplan/kulturmiljöprogram, varumärkesplattform, regionalt utvecklingsprogram (RUP) samt regionplan, upprättades ett genomsökningsschema (se bil. 1) och i det infördes landets 21 regioner med regionalt utvecklingsansvar. Arbetet fortsatte därefter med övergripande genomläsning av varje regions ovan nämnda handlingar. För att senare kunna göra urvalet för fallstudieobjekt kodifierades läsningen. Identifierades regionen inneha handlingarna ovan gjordes

i tabellen markeringen X. Om handlingen därutöver berörde kulturmiljö och -arv gjordes istället markeringen *k* respektive *K* beroende på om det fanns lite eller mycket text relevant för det ämnet. Skillnaden mellan *k* och *K* måste ses som godtycklig och utifrån jämförelse mellan befintligt material. En grov uppskattning ger att *K* oftast bestod av sammanlagt en helsida relevant text eller mer i ett dokument om cirka 30 sidor. *k* kunde däremot innebära enstaka meningar relevant text som sammanlagt uppgick till en halv sida i ett lika långt dokument.

Efter den övergripande orienteringen gjordes ett urval av tre fallstudieobjekt i form av regioner. Urvalet skedde utefter vilka regioner den övergripande orienteringen visat handha mycket av sådant material analysen riktar sig mot. Fallstudieobjektens material innefattar samtliga handlingar som faller inom kriterierna nämnda under rubriken ”Avgränsningar”. Efter urvalet genomfördes en *kvalitativ innehållsanalys*, vilken besvarar frågeställning fem. En kvalitativ innehållsanalys motiveras med att analys av informationsmaterial för tre fallstudieobjekt ger mer djupgående resultat än en mer övergripande vittomfattande dito. Vidare gynnar förutsättningslös granskning en mer inkluderande läsning, till skillnad från en riktad innehållsanalys där granskningen kategoriseras till på förhand uppsatta kategorier.

Enligt Grounded theorys metodologiska tillvägagångssätt har jag vid genomläsningarna av fallstudieobjektens kulturplaner, varumärkesplattformar och RUP:ar, utvecklat *kategorier*. Dessa kategorier kan sägas utgöra generaliseringar av handlingarnas innehåll. *Egenskaper* är vidare begrepp som beskriver en kategori, och *hypoteser* förmodade kopplingar mellan egenskaper och kategorier. Hypoteserna formuleras, och revideras, parallellt med både datainsamling och analyserande. Slutligen kan kategorierna och dess egenskaper kopplas samman genom hypoteserna till en teori (Merriam 1994, s. 154 – 155). Målet är således att komma fram till generaliseringar och slutsatser som har grund i empiriska data.

Skapandet av kategorier är en process där dokumentens innehåll bryts ned och kodas för att kunna åtskiljas, organiseras och jämföras. Kodningen är ett första steg i teorigenereringen. En faktisk teori är tillämpbar på ett visst specifikt område eller situation, medan en formell teori är tillämpbar på ett vidare ämnesområde. Detta sammanfaller med den kvalitativa innehållsanalysens tillvägagångssätt där ett sökande efter bakomliggande teman görs i undersökningsmaterialet. Gemensamt för Grounded theory och innehållsanalysen är också förväntan på ständig revidering av begreppen under läsningen och jämförandet mellan dokumenten för möjligheten att vässa de befintliga begreppen (Bryman 2011). Signifikant för innehållsanalysen är också de egna anteckningarna med idéer, kommentarer och frågor som förs – ett så kallat *memo* – under genomläsningsprocessen. Det ger också utrymme för Grounded theorys formulerande av hypoteser.

Frågeställningarna ett till och med tre angreps därefter genom en *litteraturstudie*, för att ta del av tidigare forskning och för att kunna teckna en bakgrund till de senaste decenniernas diskurs inom kulturmiljövården.

Slutligen besvarades frågeställningarna sex och sju genom *semistrukturerade kvalitativa intervjuer* med yrkesverksamma inom kulturmiljövården i fallstudieobjektens regioner. Förfrågan om intervjuemedverkan skickades via e-post, för att därefter följas upp av intervju per telefon i tre av fallen. En av de tillfrågade skickade nedskrivna svar på ett antal frågor via e-post. De kvalitativa intervjuerna möjliggjorde ett ”insider-perspektiv” och en kompletterande bild till vad innehållsanalysen och litteraturstudien kommit fram till. Intervjumaterialet behövde därefter en *kvalitativ bearbetning* för att kunna presenteras i kapitel fyra.

1.7 Teoretisk ram

Studien är inomdisciplinär i den meningen att den syftar till att granska det kulturmiljövårdande fältets del av ett större sammanhang; vilket är frågan om ett professionsområdes del i regionalt utvecklingsarbete. Analysen har en induktiv ansats genom att information insamlats och analyserats för att kunna nå en slutsats. Studien tar avstamp i kulturmiljö och -arv som något icke-statistiskt och kulturellt format och definierat.

Grounded theory utgör den vetenskapliga forskningsansatsen för arbetet. Grounded theory är en vetenskaplig metod som grundar sig på empiriskt material som analyseras utan på förhand fastslagna sanningar (Informant 3). Således formulerades i startskedet inga teorier. Datainsamling har skett utifrån formulerade problem och frågeställningar, parallellt med teorigenerering (Patel, Davidson 2011, s. 31).

Nationella lagar och förordningar styr landets regionalisering och utvecklingsarbete. Regionala strategiska handlingar styr i sin tur regionindelningarnas arbete och fokus. Offentliga dokument säger något om sin samtids prioriteringar och även om hur man ser på kultur och kulturarv i stort. Offentliga dokument ska ses i ljuset av andra styrdokument, lagar och politiska agendor. Dokumenten avspeglar nödvändigtvis inte verkligheten, utan specifika syften de ämnar uppnå. Ytterst handlar uppsatsens undersökning om vilka möjlighetsrum aktörer verksamma inom kulturmiljö och -arv har i dagens samhälle. För att kunna tolka vad regionernas aktuella strategiska handlingar ämnar med sina kulturmiljöer och -arv, behöver vi förstå det samhälleliga sammanhang i vilket de tillkommit. I tabellen nedan ses de innehållsanalytiska kategorier (i fetstil) och begrepp (kursiverade) som arbetats fram i studien av regionala strategiska handlingars texter om kulturmiljö och -arv. Kategorierna och begreppen kan ses utgöra den teoretiska ramen för arbetet.

Tab. 1. Kategorier och egenskaper.

Attraktivitet <i>Unicitet</i> <i>Utvecklande</i> <i>Estetik</i>	Miljöförbättrande <i>Samhällsutvecklande</i> <i>Välbefinnande</i> <i>Holistisk landskapsyn</i>
Pedagogiskt <i>Levande- och tillgängliggöra</i> <i>Historiska spår</i> <i>Lärande</i>	Identitet <i>Sambörighet</i> <i>Ursprung</i> <i>Arv</i>
Tillväxt <i>Entreprenörskap</i> <i>Konkurrens</i> <i>Samverka</i>	Bevarande <i>Värna</i> <i>Försiktighet</i> <i>Bebålla</i>
Turism <i>Marknadsföring</i> <i>Destinationsutveckling</i> <i>Besökare</i>	Civilsamhället <i>Mångfald</i> <i>Delaktighet</i> <i>Demokrati</i>
Monument <i>Materia</i> <i>Planering</i> <i>Bebyggelse</i>	Immateriellt kulturarv <i>Dans, slöjd, (folk)musik, dialekter</i> <i>Berättelser</i> <i>Traditioner</i>

Kategorierna kan appliceras något olika på studiens ämne och ett par aspekter att vara uppmärksam på kan vara värda att nämna. "Attraktivitet" kan exempelvis åsyfta tre varianter. Att handlingarna omtalar kulturmiljöer och -arv som något attraktivt, att detsamma borde lyftas fram bättre för att visa på dess attraktivitet, eller slutligen att kulturmiljö och -arv bidrar till att skänka *platsen* attraktivitet. Således kan kategorin "attraktivitet" ha innebörden som en egenskap, en potentiell egenskap eller i instrumentellt syfte. Även kategorin "tillväxt" inbegriper flera tolkningar. Här inunder kan såväl en marknadsinriktad ekonomisk tillväxt med entreprenörskap och kreativa näringar räknas, som samverkan och gränsöverskridande samarbeten. Jag har valt att foga samman dessa egenskaper om ekonomisk tillväxt och samverkan under gemensam rubrik då jag anser dessa båda vara en del av en ny ekonomisk utveckling som kännetecknas av en avreglerad marknad och en tilltagande globalisering, där nätverk utgör basen som organiserar de ekonomiska processerna (Svensson 2003, s. 57). Detta har att göra med en grundläggande syn på kulturpolitik. Samverkan och samarbete syftar nämligen i detta fall på dagens krav på kulturutövarna och kulturarvssektorn att söka allianser och samarbeten för ekonomisk lönsamhet. Kategorin "attraktivitet" har vissa gemensamma nämnare, men står också i viss mån i polemik med "miljöförbättrande". Detta därför att den sistnämnda i detta fall inbegriper interna egenskaper för regionen eller närmiljön. Egenskaperna för "attraktivitet" är däremot utåtriktade. Likaså kan samtliga kategorier i den vänstra tabellraden främst känneteckna egenskaper eller företeelser som är utåtriktade, medan de i den högra tabellraden kännetecknar egenskaper eller företeelser som är inåtriktade och främst relevanta för regionen eller närområdet. Exempelvis är "attraktivitet" och "monument" redskapen med vilka visionärerna (dokumentförfattarna) vill locka besökare, företagsetableringar och inflyttare med, "pedagogiskt" sättet man vill göra det på – exempelvis levande- och tillgängliggöra kulturarvet – och "tillväxt" och "turism" de mål man önskar uppnå för regionen. I den högra tabellraden ser vi istället "identitet", "bevarande" och "immateriellt kulturarv" som tre redskap för utvecklingsarbetet för regionens invånare. "Civilsamhället" representerar tillvägagångssättet för utvecklingsarbetet, det vill säga på ett sätt som inkluderar medborgarna. "Miljöförbättrande" är således det man önskar uppnå, i form av samhällsutveckling och en hållbar utveckling. Med detta sagt ska kategorierna inte ses som absoluta solitärer. Kategorierna samspelar och överlappar ständigt varandra. Inte sällan kan en och samma formulering i handlingarna passa in på flera av kategorierna.

1.8 Begreppsordlista

Kulturmiljö

Enligt Riksantikvarieämbetets (RAÄ) definition står kulturmiljöbegreppet för hela den miljö som vi människor genom tiderna har format. Begreppet innefattar således allt från ett enskilt objekt, en plats till ett landskap (*Kultur i regionala...* 2008, s. 47).

Kulturarv

RAÄ:s definition av kulturarv är vidare än den för kulturmiljö, i och med att även immateriella företeelser som traditioner, berättelser och dialekter inräknas (ibid).

Tillväxt

Syftar inom ramen för denna uppsats, om inget annat anges, på ekonomisk tillväxt, vilket innebär ökning under en bestämd tidsperiod av produktionen av varor och tjänster (*Svenska akademins ordlista...* 2006).

Strategisk handling

Ofta tidsbestämt dokument innehållande strategier och målsättningar, framtaget i syfte att ange riktning och fokusområden för en organisation. Begreppet åsyftar i föreliggande uppsats även visionsbaserade handlingar för organisationer (i detta fall regioner).

2. GRUNDDRAGEN FÖR KULTURMILJÖVÅRDENS SENASTE 50 ÅR

Kulturmiljövårdens uppdrag är tudelat; det traditionella, vetenskapliga målet går ut på att samla, vårda och visa kulturarvet. Det andra, kulturpolitiska målet, är att bestämma och bruka kulturarvets sammansättning och värde (Pettersson 2003, s. 74). Kulturarv är i grund och botten socialt konstruerat och resultatet av social förhandling. Dess innehåll bestäms av, för att låna orden av Pettersson, ”det språkspel inom vilket det uttrycks, samt den praxis som råder kring hur det används” (2003, s. 73). Föreliggande kapitel ämnar teckna en kortare bakgrund till kulturmiljövårdens och dess aktörers inriktning, verksamhetsfokus och organisatoriska ramar under de senaste 50 åren.

2.1 Vilka perspektiv och paradigmer har de senaste 50 åren varit rådande inom kulturmiljövårdande verksamhet? Vilka aktörer har bidragit till dessa perspektiv och paradigmer?

Sektorns tidigaste inriktning

För att förstå den kulturmiljövårdande sektorns utveckling över de senaste 50 åren, behövs det först sägas något kort om ur vilken jordmån den organiserade sektorn började växa. Sektorn växte fram som ett svar på den värdekris som uppkom i modernitetens kölvatten. Dessförinnan hade religionen och kungamaktens dominans i samhället utgjort en samlande kulturell och moralisk duo. Under 1800-talet när dessa bägge institutioner förlorade i auktoritet behövdes nya minnesbevarande anrättningar, en roll som museiverksamheten kom att axla (Grundberg 2004, s. 12). En höjdpunkt för användandet av kultur och historiebruk för politisk legitimering kan ses runt 1870 – 1920, en tid då Europa och västvärlden var i full färd med sitt nationsbyggande (ibid, s. 45). Enkelt uttryckt är det främst de forskningsrelaterade, dokumentariska värdena som traditionellt har hävdats för forn- och kulturminnen. I andra hand har mer mjuka sådana, som miljömässiga, identitets- och pietetsvärden, lyfts fram för att legitimera antikvariska insatser (Pettersson 2003, s. 19).

Under 1930- och 40-talen, i mångt och mycket präglade av Sigurd Curmans tid som riksantikvarie 1923 – 1946, drevs en kulturarvsförvaltning starkt präglad av tron på en nationell gemenskap (Grundberg 2004, s. 24). Curmans tid kan alltså ses som en kulturnationalistisk sådan. Strax kom dock denna politiska inriktning att bli passé.

Under efterkrigstiden i utvecklingen av välfärdssamhället har begreppet identitet till stor del tappat sin politiska laddning. Samhällets fortsatta insatser för att bedriva en symbol- och identitetspolitik har istället motiverats på nya vis, som en del av välfärdsinriktad kulturpolitik eller som en del av en politik för turism. (Grundberg 2004, s. 24).

De stora utredningarna och reformernas tid

En kulturhistorisk grund med det förflutna som redskap, på vilken en nationell identitet byggdes blev i modernitetens Sverige helt enkelt omodern. Kulturhistoria kom istället att bli instrumentellt inriktad, i syfte att förverkliga visionen om folkhemmet. Under 1950- och 60-talen var fortfarande kulturminnesvården hårt styrd av en statlig centralmakt och fokus låg på den museala och forskningsmässiga verksamheten (Grundberg 2004, s. 25, Pettersson 2003, s. 21). Under det sena 1960-talet och det tidiga 1970-talet startade dock ett reformarbete inom kulturminnesvården, där *decentralisering* kan sägas utgöra stöttestenen i den påföljande debatten (Pettersson 2003, s. 36). 1965 kom MUS 65, *1965 års musei- och utställningssakkunniga*, en statlig utredning med tre betänkanden utkomna under 1970-talets tidigare hälft. Utredningen innebar en stor förändring för kulturminnesvården. En mer samhällsintegrerad och publikinriktad sådan efterfrågades i

demokratins namn, och museernas utställningsverksamhet utreddes i syfte att tillgodose kraven på folkbildning och kommersiellt oberoende. I MUS 65 initierades länsstyrelsernas involvering i kulturminnesvården (Pettersson 2003, s. 28), vilket realiserades genom Kulturutskottets betänkande 1971 (1971: KrU26, s. 14). MUS 65 föranledde som sagt mycket kritik och debatt. Anledningen till detta var rent krasst den omfattande utredningens målsättning att i grunden försöka definiera kulturminnesvårdens arbetssätt och omfattning. Utredningens förslag om att omorganisera kulturminnesvården genom att låta tillsätta en länsantikvarie i varje län och därmed separera dess verksamhet från läns museernas, togs inte emot bra bland landsantikvarierna. Inom läns museerna värnade man sin professionalism och självständiga roll från statligt centralstyre. Man ifrågasatte även den nya utåtriktade och publikinriktade modellen. 1976 skedde dock, genom *kulturminnesvårdsreformen*, förflyttningen av beslutsfunktionen från läns museerna till länsstyrelserna. Länsantikvariereformen har tolkats som en bidragande orsak till otydlig ansvarsfördelning inom kulturmiljövården (Pettersson 2003, s. 30, 32, 34, 48);

På samma sätt som MUS 65 hade förutsatt, gick kulturminnesvården och museiväsendet med framgång åt var sitt håll; kulturminnesvården med riksantikvarieämbetet som vägvisare mot en allt starkare ställning i samhällsplaneringen och museiväsendet med kulturrådet som vägvisare mot en allt rikare publik verksamhet. (Laine 1987, s. 98, citerad i Pettersson 2003, s. 48).

Mitt uppe i den häftiga debatten om kulturminnesvårdens utformning och framtida riktning, fick de demokratiska anspråken om medborgarinflytande inte rum. Expertrollen kom snarare att stärkas under 1960-talet i den interna diskussionen (Pettersson 2003, s. 45).

(...) Kulturarvsförvaltningen [har] ett problematiskt kulturpolitiskt arv av att nästan enbart ha arbetat "från ovan" med att kontrollera och styra de historieskapande processerna i samhället. Endast i begränsad utsträckning [har] förvaltningen förankrat vad som skulle definieras vara kulturarvet genom medborgarna själva. (Grundberg 1999, s. 102, citerad i Grundberg 2004, s. 82).

1974 utkom överantikvarien Sverker Jansson med sin kända debattbok *Kulturvård och samhällsbildning*, där han pläderade för en utvidgad *kulturminnesvård* till en *kulturvård*, där kommunerna, länsstyrelserna och landstingens arbete skulle inkluderas vid sidan av museernas och de antikvariska institutionernas. Jansson förordade visserligen en monumentvård inte olik den som redan var etablerad, dock en proaktiv sådan som krymper tidsavståndet mellan det förflutna och samtid. Han menade att ett brukande av skyddsvärd bebyggelse – vilket också innebär förändring av densamma – var nödvändig för ett skydd av byggnader (Jansson 1974). Debatten som följde handlade mycket om *kulturmiljövård* som en del av en större samhällsutveckling. Perspektivskiftet – att kulturvård nu ansågs vara en angelägenhet även på ett större plan än enbart det museala och som antikvarisk aktivitet – ska ses i ljuset av de stora samhälleliga förändringar som genomfördes under 1960- och 70-talen med sanerade stadskärnor, miljonprogrammet och ökad medborgardeltaktighet. Den fysiska riksplaneringen, startad 1969 och verksam fram till 1987, sammanförde natur- och kulturarvsfrågor i samhällsplaneringen på ett sätt som inte gjorts tidigare. I samband med detta började begreppet "miljö" tillskrivas nuvarande innebörd; en helhet där såväl natur- som kulturlandskap inräknas. Den dualistiska uppdelningen av natur och kultur fick i och med införandet av riksplaneringen en törn, och kulturmiljövården därmed ett mindre objekt-fokuserat synsätt. Mitten av 1960-talet fram till mitten av 1970-talet har kallats det stora utredningarnas årtionde. Övergripande, långsiktiga strategier för samhällsutveckling var medlet, vilket också kom att spilla över på och influera kulturmiljövården (Pettersson 2003, s. 23 – 26).

Ideologiskt skifte

I slutet av 1980-talet lanserades begreppet *kulturarv* – en lansering i samklang med tidens allt fler internationella sammanhang med ökad invandring och ett EU i startgroparna. Med

kulturarvsbegreppet blev också identitetsfrågorna mer frekvent förekommande inom sektorn. I regeringens proposition om kulturmiljövård (1987/88:104) angavs som ett av fem mål att kulturmiljön (i byggd, materiell form) stärker den lokala kulturella identiteten, och att detta samband bör värnas (Pettersson 2003, s. 57 – 58). 1980- och även 90-talen var också tiden då människan i kulturmiljön sattes i fokus på ett annat sätt än tidigare. *Immateriellt kulturarv* blev begreppsmässigt en del av den vidgade kulturmiljövården. Den socialhistoriska dimensionen, framvuxen genom 1960- och 70-talens stora sociala reformationer, som då på allvar gjorde intåg i sektorn, har därefter kommit att bli norm (ibid, s. 61, 63). Pettersson har uttryckt det ideologiska skiftet som följande;

Utvecklingen från 1960-talet och framåt menar jag därför, återigen, reflekterar en ny social medvetenhet och demokratiseringsanda, som gav direkt återverkning på minnesvårdens sätt att tolka det förflutna. Bevarandenaspekten breddades från snäva professionellt antikvariska kriterier, till aspekter på allmänna livsmiljöer och humanitärt välbefinnande. (2003, s. 62).

De politiskt motiverade förtecknen för en svensk kulturmiljövård har alltså, bland annat hävdad i citatet ovan, skiftat. Den brittiska sociologen Gerard Delanty menar att vi befinner oss i en tid då vi återigen frångår efterkrigstidens framåtriktade modernitetstänk, och då begrepp som identitet och kultur blivit centrala för hur politik formuleras (Grundberg 2004, s. 34). En tidigare samling kring den nationella identiteten i form av kulturella och sociala identiteter, håller i nuläget på att ifrågasättas och försvagas. Globaliseringen ses som en stor orsak till detta (ibid, s. 41). Tidigare kunde kulturmiljövårdens företrädare arbeta utifrån en ideologi där en enhetlig nationell gemenskap företrädde på en kulturhistorisk grund. Enligt Grundberg har denna ideologi snabbt försvunnit efter 1970-talet i och med utvecklingen av Sverige till ett mindre toppstyrt och ett mer demokratiskt samhälle. För ett mer auktoritärt tolkningsföreträde stod förr länsmuseumorganisationen. Med sin myndighetsroll och på en länsomfattande arena hade de möjligheten att kommunicera en kulturnationalistisk ideologi. Denna roll präglar till viss del än idag den interna synen på sitt uppdrag inom kulturmiljövården på länsmuseumnivå (ibid, s. 74 – 75).

Historiebruk och kulturarv används i olika former som en resurs och källa inom politiken (Grundberg 2004, s. 42). Delanty menar att:

När politikens centrala fält utgörs av identifikationsprocesser av olika slag dras kultur som identitetsfaktor in i det politiska fältet. Därmed uppstår nya centra, källor för politik, som kulturarv, historia, geografi och identitetspolitiska projekt, som bygger på uppställda motsatsställningar mellan grupper av "vi" och nya, konstruerade grupper av "de andra". (1998, s. 23 – 42, citerad i Grundberg 2004, s. 42).

Delanty har utvecklat ett resonemang där han menar att kultur, till skillnad från förr, inte längre primärt utgör statens ideologi – det kitt som håller samman samhällets värdesystem av politisk och social identitet. I ett globaliserat samhälle med homogent maktcentra fyller kultur istället en konfliktfylld funktion av identitet, vilket också är det politiken utgår från (Grundberg 2004, s. 41 – 42). Kultur kan även ses allt mer förlora sin tidigare autonoma roll och istället röra sig mot att bli en del av övriga delar av samhället och därmed även integrerat i den konsumtionskultur vår tid präglas av (ibid, s. 53, 57). En annan utveckling som har skett från modernistisk till postmodernistisk tid, och som också hänger samman med en pågående kommersialisering av kultur, är den massmediala, teknologiska utvecklingen. Under modernismen utgjorde kultur, till skillnad från idag, en autonom sfär. Detta differentierade system har lösts upp genom massmedial reproduktion av visuella bilder. Representationer av verkligheten och verkligheten själv blandas genom teknologiska möjligheter och gränserna mellan verklighet och den återgivna refererade verkligheten suddas ut. Grundberg ger ett talande exempel på detta fenomen med relevans för kulturmiljövården; besökare som stannar kvar i ett så kallat visitor centre i anslutning till ett besöksmål och som aldrig fortsätter vidare till det "riktiga" besöksmålet, därför att återgivningen av det var fullgott och tillfredsställde deras intresse i tillräcklig utsträckning (ibid, s. 57 – 59). En

tabell av Pettersson får sammanfatta de stora dragen i svensk kulturmiljövårds förändrade ideologi; (se vidare kap. 4, s. 37 för förklaringar av tabellen).

Tab. 2. Det antikvariska etablerade kulturarvet (Pettersson 2003, s. 93).

Kulturpolitisk norm	Föreskriven representativitet	Anspelade arenor
<i>Bevara</i> (1630<)	Det materiella representerar det kulturella	Museer och reservat
<i>Levandegöra</i> (1974<)	Det kulturella representeras med hjälp av det materiella	Kulturmiljöer
<i>Bruka</i> (1996<)	Levandegöra + marknad & resurs	Upplevelselandskap

2.2 Inom vilka organisatoriska och politiska ramar har kulturmiljövården verkat och verkar?

Från nationellt till regionalt tillväxtansvar

Under 1960- och 70-talen hade ökad urbanisering och därmed ett mer ojämnt befolkningsunderlag, och senare även oljekrisen och en lågkonjunktur, medfört en politik som med en nationell helhetssyn syftade till att jämna ut ekonomiska skillnader mellan regioner och kommuner. Ett av de kulturpolitiska målen var därutöver att ”motverka kommersialismens negativa verkningar”. Den svenska regionalpolitiken ändrade dock under slutet av 1980- och början av 1990-talet karaktär. Flertalet faktorer låg bakom. En lågkonjunktur, tilltagande globalisering, EU:s allt starkare roll och en inom-europeisk marknad bidrog till att Sveriges regioner fick anta en allt viktigare roll inom svensk politik. Den ekonomiska krisen under 1990-talets början försvårade politiken om omfördelning mellan landets regioner (Nilsson 2003, s. 36, Klüft 2011, s. 18), och ersattes istället av en politik där landets regioner förväntades bära sig själva med en inomregional tillväxt för en nationell tillväxt som målsättning i det större perspektivet (Syssner 2012, s. 24). I och med en förändrad politisk karaktär från en nationell helhet till en uppdelning i mer självständiga regioner, förstärktes också konkurrensen mellan landets regioner. Konkurrensen uppmuntrades från statligt håll genom att regionalstödet i större mån än tidigare inriktades på så kallade konkurrensstärkande åtgärder (ibid, s. 25). *Den regionalpolitiska utredningen* från 1999, och dess slutbetänkande, har varit något av en milstolpe i svensk regionalisering. Utredningen hade till uppgift att lägga fram förslag på den fortsatta regionalpolitiska inriktningen och omfattningen utifrån dagens förutsättningar (Klüft 2011, s. 15). Om omställningen till regionalt tillväxtansvar föranledde, eller enbart var parallell med ett ifrågasättande av den nationella, enhetliga kulturpolitiken under 1990-talets senare hälft och ett decennium framåt, kan jag inte svara på. Dock kan det konstateras att både den svenska och den europeiska regiondebatten under denna tid starkt omhuldade regionalism och regionala identiteter (Syssner 2012, s. 31).

Kultur och kulturarv som medel för tillväxt

I slutet av 1990-talet började kultur, på ett helt annat sätt än förr, kopplas samman med tillväxt och regionutveckling (*Kultur i regionala...* 2008, s. 15). I Kulturpropositionen 1996/97 preciseras att ”ett mål- och resultatorienterat synsätt måste få större genomslag inom kulturområdet” (Pettersson 2003, s. 126). Detta instrumentella synsätt på kulturen tros hänga samman med 1980- och 90-talens ekonomiska svårigheter i samhället då nya tillväxtområden började eftersökas (Klüft 2011, s. 24). Detta perspektivskifte på kulturen och kulturarvets

samhälleliga roll från ett autonomt till instrumentellt värde är främst synligt genom tillkomsten av tre politiska verktyg. Det första är regionernas RUP:ar och andra strategiska handlingar (*Kultur i regionala... 2008*, s. 15), det andra de regionala tillväxtavtalen för främjandet av företagande och sysselsättning som kom vid millennieskiftet och det tredje EU:s strukturfondsmedel (Weissglas (red.) 2002, s. 29). Regeringens proposition från 2001 för en ny regional utvecklingspolitik med titeln *En politik för tillväxt och livskraft i hela landet*, menar att ”en attraktiv natur-, kultur- och boendemiljö är viktig för att attrahera såväl entreprenörskap och företag som boende och kan även bidra till ökad tillväxt och utveckling. Turistnäringen är ett exempel.” (2001/02:4, s. 53). I propositionen föreslogs att *regional näringspolitik*, ett delområde inom näringspolitiken, skulle slås samman med befintlig regionalpolitik och utgöra en *regional utvecklingspolitik*. 2008 ersattes nämnda politik med en *regional tillväxtpolitik*, där fokus återigen sattes på regionernas egna konkurrenskrafter (Klüft 2011, s. 19). Även på EU-nivå har kulturarvets positiva effekt på samhällelig och ekonomisk utveckling poängterats genom *Europarådets ramkonvention om kulturarvets värden för samhället* (Faro-konventionen) från 2005 (ibid, s. 23).

Dagens kulturpolitiska utgångspunkter

Till grund för dagens regionala utvecklingsarbete ligger *Den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007 – 2013* (N7037 2007). Strategin publicerades som en rapport 2007 och de nationella prioriteringsområden som där presenteras är ”innovation och förnyelse”, ”kompetensförsörjning och ökat arbetskraftsutbud”, ”tillgänglighet” och ”strategiskt gränsöverskridande samarbete” (ibid, s. 10). Angående det regionala arbetet med kulturmiljö och -arv pekar strategin bland annat på dess bidrag till ökad konkurrenskraft och attraktivitet. Under prioriteringsområdet ”innovation och förnyelse” beskrivs regioners kulturarv som viktiga komponenter: ”Det är även viktigt att bredda näringslivsbasen bl.a. genom att tillvarata naturmiljöer, kultur och kulturarv i utvecklingen av innovativa miljöer.” (ibid, s. 13). Det nya utvecklingsparadigmet som har satt fokus på konkurrens och tillväxt bidrar till att regioner och kommuner på ett mer omfattande vis än tidigare intresserar sig för den bild organisationen exponerar utåt. Attraktivitet som mål och varumärkestänk som strategi för att nå dit är idag ytterst viktiga (Syssner 2012, s. 26 – 27). Även i länsstyrelsernas regleringsbrev uttrycks idag att kulturarvet ska vara en del av det regionala utvecklingsarbetet (Svensson 2003, s. 58).

Det regionala utvecklingsarbetet kunde med skiftningen till krav på inomregional tillväxt inte längre enbart vara rationellt och problemlösande. Regionalpolitiken har utvecklats till en komplex organisationsstruktur med allt fler ansvarsområden. Under moderniseringen etablerades den tayloristiska ledningsfilosofin i Sverige med centraliserad maktstruktur och specialisering av arbetsuppgifter, inte enbart inom industriell sektor, utan även inom den offentliga förvaltningen. Strukturen har ändrats till att idag bestå av en blandning av offentliga och icke-offentliga aktörer genom samverkan i nätverk, tillväxtkoalitioner med mera (Syssner 2012, s. 27 – 28). Kulturmiljövårdens tudelade uppdrag, som nämnts inledningsvis, är att ansvara för det redan etablerade kulturarvet och att på kulturpolitisk väg stimulera till förnyelse av dess sammansättning. Kulturpolitiken idag vill, i analogi med samtidens krav på delaktighet och demokrati, att statens funktion ska vara mer av stödjande funktion för kulturvård där incitamenten kommer någon annanstans ifrån än från den organiserade kulturmiljövården, än att vara en kontrollerande funktion (Petterson 2003, s. 143). Robert Putman har i sin välkända bok *Making Democracy Work* identifierat ett antal ”mjuka” kvaliteter som antas bidra till konkurrenskraftighet (1993). Dessa kvaliteter är, enligt Putman, mångfald, kreativitet och entreprenörskap. *Soft power* är vidare ett begrepp utvecklat av den amerikanske statsvetaren Joseph Nye i början av 1990-talet. Begreppet syftar på att förmågor som att få andra att lyssna, hålla med och självmant förändra sitt beteende, är styrkor som i dagens samhälle måste ses som minst lika nödvändiga som exempelvis ekonomisk styrka för att uppnå makt. ”(...) Förmågan att förmedla en specifik bild av [regionens] historia, samtid och framtid är en mjuk maktresurs, som kan styra styrningen av den [regionala] politiska praktiken.” (Syssner 2012, s. 47).

Det finns styrningsstrategier inom vilken regioners (och kommuners) utåt projicerade bild och visions-arbete de senaste decennierna har kunnat växa. Dessa strategier brukar benämnas *metastyrning*, och syftar på en samling strategier som används för att föra de aktörer som tar del av styrningen i en bestämd riktning. Som nämnts ovan är styrningsorganisationen mer komplex idag med nätverk och gränsöverskridande samverkansprocesser, än vad den var exempelvis i efterkrigstid. Offentliga organisationer har allt mer tagit till sig metastyrning. Med hjälp av visioner och målbilder uttryckta i styrdokument och strategiska handlingar kan en fragmenterad beslutsapparat samlas. Att visions- och målbilderna kan uppfattas som stundom vaga är kanske inte så konstigt. Under tillräckligt diffusa visioner kan de styrande aktörerna samlas, men tolkningen av målen lämnas ändå relativt öppen. Till viss del måste visionerna dock vara så pass konkreta att de kan fungera vägledande i det organisatoriska utvecklingsarbetet (Syssner 2012, s. 29 – 30).

2.3 Hur har dessa perspektiv, paradig och organisatoriska ramar i stora drag påverkat kulturmiljövårdande verksamhet?

Kulturarv som en del av en övergripande utvecklingsstrategi

Föreliggande uppsats har inte granskat regionernas strategiska handlingars tillkomstprocesser i någon vidare bemärkelse. Självklart kan processen och nyckelpersonerna som ligger bakom handlingarnas tillkomst vara relevanta att studera för att upptäcka intertextuella innebörder, förarbetens innehåll med mera. Syssner gör en viktig anmärkning kring styrdokument. Hon poängterar att värden och visioner på förhand kan formuleras för det strategiska arbetet, men de kan också formuleras i efterhand för att legitimera kontroversiella beslut (2012, s. 92).

I det regionala utvecklingsarbetet med tillväxt och profilering som återkommande målsättningar, är kultur och kulturarv viktiga komponenter i det strategiska arbetet. Historiska traditioner och värderingar kopplas ofta samman med ekonomiska begrepp som entreprenörskap och nyskapande (Weissglas (red.) 2002, s. 9). Kultur och kulturarv övergår därmed från att ha varit separata politiska områden till att bli delar av övergripande utvecklingsstrategier. Idag när kulturmiljö och -arv har krav på sig att fungera instrumentellt i sammanhang av marknadsföring och turism, ställs också nya krav på kulturmiljövårdssektorn. Tidigare rådande värderingsnormer som autenticitetsvärde och dokumentationsvärde ska nu kombineras, eller kanske övertas, av en nytto- och tillväxtnorm (ibid, s. 37). En annan aspekt är de professionella inom kulturmiljövårdens inverkan på ekonomisk tillväxt. Givet att kulturarv är en social konstruktion och att personer inom det kulturmiljövårdande fältet har en viktig roll i skapandet av kulturarv (Bengs 2003, s. 27 – 28), bidrar således desamma i förlängningen även till den ekonomiska näring som kulturarvet är en del av. Birgitta Svensson har identifierat två olika slags värden som genomsyrar kulturarvspolitiken idag. Hon kallar den ena gruppen för *attraktionsvärden*, vilka hon menar består av värden som tillväxt och upplevelser och som alla ingår i den nya ekonomin. Den andra gruppen kallar Svensson för *affektionsvärden*, där människovärde och symbolvärden är två exempel. Affektionsvärden används för att föra en minnespolitik (2003, s. 58). Pettersson menar att kulturmiljövårdens verkamma är uppe i en gradvis värdeförskjutning från "(...) tydlig emfas mot statiskt kognitionsbaserad kunskap, till starkare hävdande av processuell kulturuppfattning och betoning på inlevelse- och upplevelsevärden." (2003, s. 8).

Kulturarvsturism

För regioner med nitlotter bland tillväxtfrämjande faktorer (som industri, högskola osv.) kan kulturarv utgöra en av få resurser ur vilken man kan få en positiv ekonomisk utveckling. Som exempel ser vi kulturarvsturismen som en ökande ekonomisk faktor i samhället. I Sverige har detta varit ett fenomen sedan 1990-talet och framgångsrika exempel utgörs av medeltidsveckan i Visby, världsarv och kulturresevat (Grundberg 2004, s. 61 – 63). Studier har visat att de kulturella satsningar som ger störst effekt (avseende uppbådat intresse, besökarantal och positivt

för platsens image) är de där investeringar i fysisk kulturmiljö kombineras med kulturupplevelser som riktar sig till en bred målgrupp (Cars 2003, s. 31). En fara med kulturarvsturism har Svensson noterat; de kulturmiljöer eller -arv med högst värde blir i detta fall de som bäst kan paketeras som tydliga besöksmål eller upplevelser (2003, s. 58).

Att kommunicera kulturarv genom kulturturistiska, till skillnad från exempelvis kulturnationalistiska, förtecken innebär ett förhållande av relationen tillgång – efterfrågan. Besökare och ”kulturarvs-konsumenterna” sätter därmed agendan för hur kulturarv önskas tillägnas. Vi har således idag en utveckling av hur kulturmiljö och -arv kommuniceras. Utvecklingen består av en utåtriktad verksamhet som samverkar med andra samhällsintressen. Verksamheten är i många fall idag förlagd ”på plats” – i anslutning till kulturmiljön och ofta med tillhörande tolkande tillägg i form av utställningar och informationsmaterial (Grundberg 2004, s. 70). Till trots för en ökad samordning av kulturfrågor och turismnäringen, förefaller det som att verksamma inom kulturmiljösektorn inte till fullo uppskattar denna duo av verksamheter. Grundberg ser främst två bakomliggande orsaker till detta. Den första är en ideologisk förändring under 1970-talet vars tankemönster kan ha levt kvar inom sektorn. Historiebruk och turism har en lång tradition av samverkan, men i 70-talets samhällspolitiska klimat utvecklades en, vad Grundberg kallar för, historieromantisk strömning. Med företrädare som Janken Myrdal skulle nu folkets historia berättas, den om de kämpande och arbetande människorna. Turism ansågs vara tärande och emot lokalt och folkligt historiebruk. Den andra bidragande orsaken till kulturmiljövårdens företrädares något fientliga inställning till turism, tror Grundberg vara turismens bortbyte av kulturnationell ideologi (exempelvis företrädd genom Svenska Turistföreningens paroll ”Lär känna ditt land”, lanserad på 1930-talet) till förmån för att omtala sig själva som en renodlad kommersiell näring (2004, s. 72 – 73).

Regional kulturnationalism

Vi ser i dagens läge en inte längre homogen nationell kultur, utan en mångkulturell nationell kultur, där identitet och historiebruk spelar viktiga legitimerande roller, och i kombination med detta, som har nämnts här ovan, en ökad regionalisering. Vissa forskare menar att denna kombination resulterar i en slags renässans för nationalismen, fast denna gång inte på en nationell, utan på en regional och lokal nivå. Ett annat undantag från den förra nationalistiska vågen är att allmänheten idag bjuds in, åtminstone formellt, till delaktighet. Att dessa nationalistiska varianter på något sätt skulle vara mindre exkluderande eller välfungerande än på den nationella nivån höjs dock brasklappar inför. Till skillnad från den förra vågen av ”lär känna ditt land”-vurmande där regionala kulturella och miljömässiga skillnader betonades och uppskattades, finns denna gång inte på samma sätt ett intresse av att sätta in de svenska landskapen i en samlad kontext och berättelse om en gemensam nation. Intresset är idag inte initierat uppifrån av en organisation och stat med kulturpolitiskt intresse, utan folkligt förankrat och kulturell nationalism tycks inte stå i kontrast till regional mångfald (Grundberg 2004, s. 64, 69, 73, 75 – 76). I ljuset av en global arena för företagsinvesteringar, val av bostadsort och semesterdestination, är den nyfunna kulturella nationalismen eftersträvansvärd i såväl ekonomisk som social bemärkelse. I en tid då vår rörlighet, konsumerande och vanor blir allt mer flyktiga gäller det att skapa sin stabila plats på jorden och därför finns det också en stor efterfrågan av kulturarv genom sin inverkan av identitets- och kontinuitetsskapande värden (Svensson 2003, s. 57).

3. KULTURMILJÖVÅRDEN OCH VISIONERNA

I följande kapitel presenteras till att börja med de strategiska handlingar som kan komma att ha inverkan på kulturmiljövårdande verksamhet. Därefter anges hur pass väl representerade de olika handlingarna är hos landets samtliga regionala aktörer samt om deras nuvarande strategiska handlingar innehåller text som behandlar kulturmiljö och -arv eller ej. Kapitlet består därefter av en presentation av de innehållsanalytiska kategorier och egenskaper som studien har resulterat i. Kapitlets sista del utgörs av de tre regionala fallstudieobjekten med varsin text om resultatet av den innehållsanalytiska läsningen av deras strategiska handlingar. Avslutningsvis följer därefter en sammanfattande diskussion av innehållsanalysen.

3.1 Vilka slags strategiska handlingar inverkar på kulturmiljövårdande verksamhet?

Det finns främst fyra olika sorters strategiska handlingar som kan komma att beröra det kulturvårdande verksamhetsfältet på regional nivå. Dessa är *kulturplaner/ kulturmiljöprogram*, *varumärkesplattformar*, *regionala utvecklingsprogram* (RUP) samt *regionplaner*. Benämningarna av dessa varierar mellan de olika regionala aktörerna. Exempelvis har regionförbundet Östsam istället för ett kulturmiljöprogram eller kulturplan ett *kulturarvsprogram* och Örebro län ett *kulturpolitiskt program*. Ytterligare ett exempel är Västra Götalandsregionen, som började med att ta fram en varumärkesplattform, vilken sedan omarbetades till en *identitetsplattform och strategisk profil*, och som efter en slutlig ombearbetning kom att bli en *plattform*. Syftena med dessa olika handlingar skiljer sig nödvändigtvis inte åt, utan benämningarna speglar snarare regionens vilja hur handlingen bör uppfattas. De ovan nämnda handlingarna kan inplaceras enligt följande översiktstabell:

Tab. 3. Urval av strategier, program och operativa insatser för tillväxt (Tillväxtverket 2014).

<i>Strategi</i>	Europa 2020 (EU:s tillväxtstrategi för de kommande tio åren) Nationella strategin Regionala utvecklingsprogram (RUP)
<i>Operativt</i>	Regionala strukturfondsprogram Territoriella program Regionala tillväxtprogram (RTP)

Kulturplaner och kulturmiljöprogram

Sedan 2011 har landets regioner – med undantag för Stockholm – succesivt valt att ingå i *kultursamverkansmodellen* (SOU 2010:11). Modellen reglerar fördelningen av statliga medel till kulturverksamheterna i regionerna och syftar till att ge regionerna ett större ansvar inom kulturområdet. Förutsättningen för anställande om dessa medel är framtagandet av en kulturplan. Landstinget har beslutanderätten över hur medlen ska fördelas inom landstinget eller regionen. Kulturplanerna ligger till grund för Kulturrådets beslut om bidragsnivå för respektive landsting eller region (regeringen 2014). Vilken organisation som ligger bakom framtagandet av kulturplaner kan variera. Det är inte alltid den regionala aktören (samverkansorganet, länsstyrelsen, landstinget eller kommunförbundet) som har arbetat fram dessa handlingar, även om de senare antagits av den regionala aktören (*Kultur i regionala...* 2008, s. 21).

Ett kulturmiljöprogram är ett kunskapsunderlag och handlingsprogram som syftar till att se till de kulturmiljövårdande intressena. Programmet tas fram av länsstyrelsen och kan ingå i kommunala översiktsplaner, men även i utvecklingsarbete på regional nivå. Antingen återfinns de som en del av regionens RUP, eller som mer fristående handlingar.

Flera regionala aktörer har en *kulturstrategi* som är överordnad deras kulturplan. Strategin ämnar vara det visionära dokumentet medan planen är det operationella. Även här skiljer sig programtitlarna stundtals åt. I Västernorrlands län heter exempelvis den strategiska handlingen

strategiskt kulturavsnitt. Västra Götalandsregionen har utöver kulturstrategin och kulturplanen en visions-handling som är överordnad både deras kulturstrategi och RUP.

Stockholms län, som alltså är den enda regionbildningen som valt att inte ingå i kultursamverkansmodellen, saknar både kulturmiljöprogram och kulturplan. Den närmaste motsvarigheten kallas *Handlingsplan Kreativa Stockholm*, vilken är en handlingsplan för kulturella och kreativa näringar.

Efter en genomgång av samtliga regionala aktörers förekomst av kulturmiljöprogram, kulturplaner eller motsvarande, kan det konstateras att samtliga 21 regioner har en sådan. Ett inte vidare förvånande resultat då det enligt kultursamverkansmodellen är tvunget för en region att ta fram en kulturplan för att ha möjligheten att ta del av de statliga medlen för kulturverksamhet. Av dessa 21 har 18 regioner enligt mina indelningskriterier fått markeringen *K* (handlingen innehåller mycket text relevant för kulturmiljön). Två regioner har fått markeringen *k* (handlingen innehåller endast lite text relevant för kulturmiljön) och en region markeringen *X* (finns sådan handling, men innehåller ingen text relevant för kulturmiljön) (se bil. 1).

Varumärkesplattformar

En varumärkesplattform, eller en varumärkesstrategi, är ett strategiskt styrdokument som ska uttrycka en organisations så kallade kärnvärden och främsta målbilder, samt ge guidning i organisationens inre och yttre kommunikations- och arbetssätt. Det huvudsakliga syftet med regionaktörernas varumärkesarbete är oftast att utåt ge en sammanhållen och tydlig bild av regionen och dess arbete.

De flesta svenska regioner, kommuner och flertalet orter har idag någon slags varumärkes- eller profileringsarbete. Detta är inget unikt för Sverige. Denna förhållandevis nya inriktning i organisationers arbete sker i stora delar av västvärlden idag (Sysner 2012, s. 10). Idén om att platser anses vara i behov av att profileras är nära kopplat till den regionaliserings- och tillväxtinriktade politik som präglat de senaste decennierna. En pågående regionalisering, av bland annat Sverige, sker med anledning av en upplevd ökad global konkurrens om invånare, företagsetableringar och turister (regeringen 2014).

Av landets 21 regionaktörer hade vid undersökningsperioden nio stycken en antagen varumärkesplattform, varumärkesstrategi eller motsvarande. En av dessa, den för regionförbundet Östsam, gick dock ej att ta del av digitalt. Av dessa nio varumärkesplattformar gavs tre markeringen *k* och sex stycken fick markeringen *X*. Östsams ingår i den sista gruppen (se bil. 1). Samtliga nio plattformar har uttryckligen använt orden varumärkesplattform, varumärkesstrategi eller varumärke för att beskriva dess innehåll. Detta har varit ett nödvändigt identifikationskriterium då diverse reklambroschyrer, identitets-analyser och liknande angränsar till varumärkesplattformens roll. I Stockholms läns fall har landstinget och regionen tagit fram varsin varumärkesplattform. Landstinget har i länet ansvaret för regionplaneringen, medan länsstyrelsen har ansvar för det övriga regionala arbetet. Regionen har ett gemensamt varumärke kallat *The Capital of Scandinavia*, som främst används vid marknadsföring av Stockholmsregionen som besök- och etableringsort (länsstyrelsen i Stockholms län 2014).

Regionala utvecklingsprogram (RUP)

I *Förordning om regionalt tillväxtarbete* (SFS 2007:713) finns bestämmelser om regionalt tillväxtarbete och om RUP. I varje län finns det antingen ett landsting/en regionkommun, ett regionförbund eller en länsstyrelse som har ansvaret för det regionala tillväxtarbetet i ett eller flera län som tillsammans bildar en region (regeringen 2014). Ansvarig aktör har skyldighet att utarbeta en RUP som innehåller tillväxtarbetets riktlinjer. Syftet med RUP är att regionen där ska redovisa utvecklingsarbetets riktlinjer för att uppnå en hållbar utveckling utifrån social, miljömässig samt ekonomisk synpunkt. I vidare bemärkelse syftar RUP till att fungera som en ram för andra

program. Regionala tillväxtprogram (RTP) är ett av dessa. RTP tas fram i samarbete mellan flera regioner och syftar till att samordna insatser för hållbar tillväxt (Västra Götalandsregionen 2014). Regionala strukturfondsprogram är ett annat och är en del av ett europeiskt samarbete som syftar till att stödja den nationella strategin om regional tillväxtkraft (*Kultur i regionala...* 2008, s. 9). För mer detaljerad information om olika verksamheter kan sektorsprogram tas fram, vilka även de ska ha RUP som ram (Boverket PBL Kunskapsbanken). Arbetet med att ta fram en RUP bör bedrivas i samarbete mellan aktörer på nationell och lokal nivå och i samråd med näringsliv och organisationer (SFS 2007:713). Programmet ska baseras på analyser av regionens förutsättningar och utvecklingspotential och förnyas löpande (regeringen 2014).

Stockholms län, som har en regionplan, saknar dock en självständigt stående RUP. Utvecklingsprogrammet är istället integrerat i RUFSS 2010 (se nedan). Flertalet RUP kallas istället RUS (regionala utvecklingsstrategier). Någon reell skillnad mellan de båda begreppen finns inte. Mest förekomna benämning, både på nationell och regional nivå, är idag RUS. Dock används än så länge benämningen RUP i förordningen som styr det regionala tillväxtarbetet. En ändring i denna till benämningen RUS är dock enligt näringsdepartementet att vänta inom kort (Informant 5).

Samtliga regioner i landet har en giltig RUP (ibland kallad RUS eller som en del av RUFSS), då det finns bestämmelser om det i *Förordningen om regionalt tillväxtarbete* (SFS 2007:713). Av de 21 regionerna fick två regioner i genomgången markeringen *K*, 14 regioner markeringen *k* och således fem markeringen *X* (se bil. 1).

Regionplaner

Plan- och bygglagen innehåller bestämmelser om regionplanering (SFS 2010:900, kap. 7). Sedan PBL infördes har endast Stockholms län upprättat regionplaner. Nuvarande, *RUFSS 2010*, är den tredje i ordningen (Boverket PBL Kunskapsbanken). Andra regionplaner som tagits fram för Stockholms län och andra regionbildningar har gjorts före PBL:s tillkomst 1987 (Informant 5).

En regionplan ska vara vägledande för kommunernas översiktsplaner, detaljplaner och områdesbestämmelser och används när två eller flera kommuner behöver samordna sin översiktliga planering inom ett regionsamarbete. Till skillnad från en översiktsplan är inte regionplanens innehåll reglerat enligt lag. Regionplaneorganet bestämmer själv vilka frågor som planen ska inkludera (Boverket PBL Kunskapsbanken). Regionförbundet i Örebro län har en egen variant – ett slags mellanting av RUP och regionplan. Deras handling *Regional översiktlig planering – rumsligt perspektiv på utvecklingsstrategi för Örebroregionen*, som antogs 2010, verkar åsyfta PBL, vilket ju är felaktigt då handlingen inte på något vis är kopplat till nämnda lag. Deras regionala översiktsplanering (RÖP) är underordnad regionens RUP och är tänkt att fungera som en länk mellan den tillväxtinriktade RUP:en och kommunernas fysiska översiktsplaner. Detta är något flera regioner arbetar med att ta fram strategier för i detta nu och kan ses som en förklaring till en viss begreppslig inkonsekvens. Formellt kan Örebroregionens RÖP inordnas som en del av deras RUP (Informant 5).

Av landets 21 regionbildningar har, som nämnts ovan, endast en region en antagen regionplan – Stockholms läns *RUFSS 2010*. I genomgången fick den markeringen *K*. Noterbart är att Stockholms läns varumärkesplattform(ar) och deras *Handlingsplan Kreativa Stockholm* – vilket är det närmaste länet har av kulturmiljöprogram eller kulturplan – båda fick markeringen *X* (se bil. 1).

3.2 Hur framställs och diskuteras kulturmiljö och -arv i regionala strategiska handlingar?

3.2.1 Innehållsanalytiska kategorier

För den kvalitativa innehållsanalysen har tre regionaktörer valts ut som fallstudieobjekt för att studeras närmare. Dessa är Region Gotland, Region Blekinge och Region Dalarna. Kriteriet jag har följt vid urvalet av fallstudieobjekt har varit att det ska vara regionala aktörer med så mycket av strategiska handlingar som tar upp kulturmiljöer och -arv som möjligt. Som framgår av genomgången av regionaktörerna (se bil. 1), kunde jag med hjälp av min indelning av handlingar med *X*, *k* eller *K*, se vilka som hade antagna handlingar, handlingar beskrivande kulturmiljövårdande verksamhet och kulturmiljö och -arv, samt om de innehöll mycket eller lite text relevant för detta ämne. Tre regioner hade samtliga högsta ”poäng” i kombinationen av ett *K* och två *k*.

Nedan ses det analyschema som har arbetats fram under genomläsningarna av fallstudieobjektens handlingar. Schemat redovisar kategorier i fetstil och tillhörande egenskaper är kursiverade. Uppställningen av kategorierna i två kolumner är i viss mån utformad så att de på varje rad utgör två olika perspektiv på samma innehållsmässiga kärna.

Tab. 4. Kategorier och egenskaper.

Attraktivitet <i>Unicitet</i> <i>Utvecklande</i> <i>Estetik</i>	Miljöförbättrande <i>Samhällsutvecklande</i> <i>Välbefinnande</i> <i>Holistisk landskapsyn</i>
Pedagogiskt <i>Levande- och tillgängliggöra</i> <i>Historiska spår</i> <i>Lärande</i>	Identitet <i>Samhörighet</i> <i>Ursprung</i> <i>Arv</i>
Tillväxt <i>Entreprenörskap</i> <i>Konkurrens</i> <i>Samverkan</i>	Bevarande <i>Värna</i> <i>Försiktighet</i> <i>Behålla</i>
Turism <i>Marknadsföring</i> <i>Destinationsutveckling</i> <i>Besökare</i>	Civilsamhället <i>Mångfald</i> <i>Delaktighet</i> <i>Demokrati</i>
Monument <i>Materia</i> <i>Planering</i> <i>Bebyggelse</i>	Immateriellt kulturarv <i>Dans, slöjd, (folk)musik, dialekter</i> <i>Berättelser</i> <i>Traditioner</i>

Läsningen av de strategiska handlingarna har varit förutsättningslös och kategorierna har formulerats parallellt med läsningen då deras innebörd regelbundet återfunnits i texterna. Formuleringarna av egenskaperna har skett samtidigt och har bidragit till att ringa in betydelse hos kategorierna. Kategorierna har modifierats efterhand för att slutligen landa i de ovanstående. Snarlika kategorier har slagits ihop och kategorier som längre fram i läsandet har visat sig vara obetydligt förekommande har valts bort. Kategorierna är tänkta att vara tillräckligt generaliserande för att kunna beteckna egenskaper, men också specifika i tillräckligt hög grad för

att läsaren utifrån sina egna referensramar ska kunna förstå dem. När behovet av kategoribildande var mättat upptäcktes ett sammanhang där de kunde ses tillhöra antingen inåt- eller utåtriktade fenomen. Listningen av dem gjordes därmed med försöket att i möjligaste mån se dem som två olika perspektiv på samma kärna inom varje rad i tabellen. Både själva valet av kategorierna och valet att se på kategorierna som antingen inåt- eller utåtriktade stärktes vid litteraturstudier inför föregående kapitel. Flertalet andra källor använde liknande kategorier när kultur som medel för tillväxt och regional utveckling behandlades. Exempelvis menar Klas Sandell apropå attraktivitet att det finns två grundläggande perspektiv på landskap inför utveckling av det. *Territoriell anpassning* och *funktionspecialisering* skapar ett spänningsfält där människan antingen anpassar sig till det lokala landskapet och "lever" i och med det, eller ett landskap som söks upp och som genomgår storskalig anpassning för att passa människans intressen. I en situation av regional utveckling skulle dessa landskapsperspektiv således ge insatser som riktade sig inåt eller utåt enligt kategoritabellen här ovan (Sandell 2005, s. 14 – 16).

De nedan presenterade diagrammen (fig. 1 – 3) ska inte tas för att visa någon objektiv sanning angående de regionala handlingarnas innehåll och tolkning av desamma. Statistiken bygger enbart på mina egna framtagna kategorier och inplacering av handlingarnas texter inom dem, i syfte att göra analysen mer överblickbar.

3.2.2 Tre regionala fallstudieobjekt

3.2.2.1 Region Gotland

Gotland utgör på en och samma gång ett landskap, en kommun och sedan 2011 även en region. Gotlands kommun är regionbildningens huvudman, då Gotland saknar landsting. Region Gotlands kulturplan för 2014 – 2016 antogs 2013 och är på sammanlagt 31 sidor. Även ett kulturmiljöprogram håller på att arbetas fram och förväntas vara klart under 2014. Varumärkesplattformen för regionen antogs 2008. Huvuddokumentet är endast fyra sidor långt men kompletteras med två så kallade brandbooks. Den ena har titeln *Inspiration till kommunikation. Gotland i ord, bild och logotyp*, och tillkom även den 2008. Den 52 sidor långa skriften är en slags handbok i hur varumärket Gotland kan eller bör kommuniceras av olika aktörer och verksamheter. Den andra skriften kallas *Inspiration till reaktion. Gotland i tanke och handling*, tillkom 2009, är 32 sidor lång och ämnar förklara varumärkesplattformens identifierade kärnvärden ytterligare. Slutligen kallas regionens RUP för *Vision Gotland 2025*. Även detta program antogs 2008 och innehåller 28 sidor.

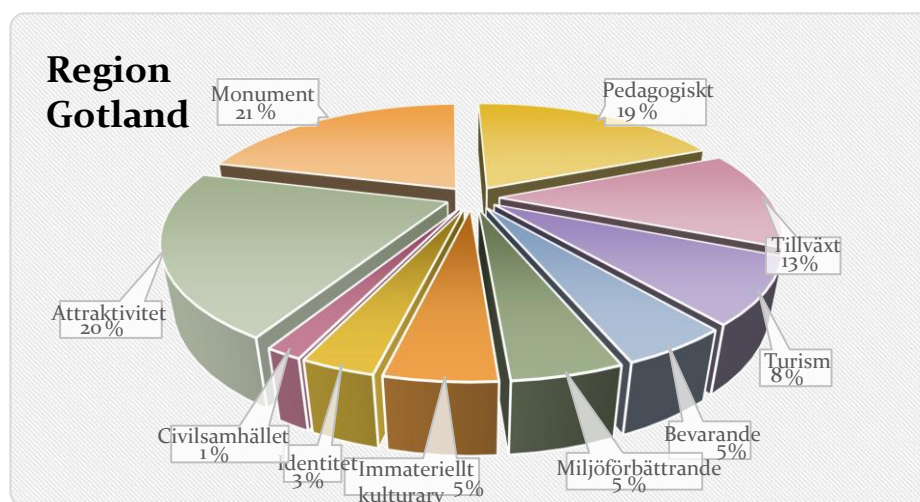

Fig. 1. Diagram visande kategoriernas frekvens i de strategiska handlingarna för Region Gotland.

Kategori	Frekvens
Attraktivitet	13
Monument	13
Pedagogiskt	12
Tillväxt	8
Turism	5
Bevarande	3
Miljöförbättrande	3
Immateriellt kulturarv	3
Identitet	2
Civilsamhället	1

Regionens handlingar innehåller överlag ungefär lika mycket text relevant för kulturmiljö och -arv. Undantaget är kulturplanen, som innehåller betydligt mer. En slags grund som binder samman innehållet i de tre olika handlingarna skulle kunna uttryckas som följande; *Gotlands kulturmiljöer och -arv är unikt i Sverige och internationellt. Detta ska tillgängliggöras och nyttjas av näringslivet och av gotlänningarna själva genom samverkan och entreprenörskap* [för:s formulering]. Detta tänk representeras väl av de tre mest förekomna kategorierna. ”Attraktivitet” innebär i handlingarnas fall att visa upp Gotlands natur- och kulturvärden. ”Monument” innefattar beskrivningar av Gotlands medeltida kyrkor, ringmuren och världsarvslistade Visby. Staden beskrivs som en tillgång, inte bara för regionen, utan för hela landet. ”Pedagogiskt” är kategorin dit beskrivningar om att levande- och tillgängliggöra det attraktiva och monumenten passar in. En vision uttrycks även om att barn och unga ska lockas till att utveckla nyfikenhet inför kulturarvet. Den kulturella bildningen sägs ge förståelse och tolerans inför andra samhällsmedborgare.

Ur ett näringslivs- och destinationsutvecklingsperspektiv är samverkan viktig för att kulturen har mycket att vinna på att ta del av entreprenörstänkande och marknadsföringsstrategier. Vad gäller destinationsutveckling är de gotländska natur- och kulturvärdena underutnyttjade. (Region Gotland 2013, s. 11).

Gotlands Museum fokuserar sitt internationella arbete på östersjöregionen. Museet fungerar som skyltfönster för öns kulturarv och är aktivt inom kulturarvsturism genom att gestalta och förmedla kulturarvet samt att tillgängliggöra ruiner och ringmur för att möjliggöra ett levande världsarv. (Region Gotland 2013, s. 20).

Citaten ovan uttrycker viljan om att låta ökad samverkan och marknadsinriktning prägla kulturarbetet. Här framgår även ambitionen om ett utåtriktat arbete med förmedling av kulturarvet. Värt att notera är att handlingarnas fem mest frekvent förekomna kategorier samtliga är ”utåtriktade”, medan de fem nederst på frekvenslistan är ”inåtriktade”.

Som immateriellt kulturarv tar regionens handlingar upp hemslöjden, traditioner och dialekten. Det är dock enbart hemslöjden som tar plats bland de mer tydligt uttalade visionsstrategierna. Traditioner och dialekt som en del av regionens kulturarv förekommer enbart i varumärkesplattformen och beskrivs som positiva tillgångar i syftet att stärka bilden av regionen.

3.2.2.2 Region Blekinge

Region Blekinge är ett samverkansorgan av landstinget och länets fem kommuner. Regionen antog 2011 en kulturplan för 2012 – 2014. En reviderad version antogs 2013, och kulturplanen utgör nu ett dokument om 76 sidor. Region Blekinges varumärkesplattform antogs 2010 och utgör en första version av projektet kallat *Bilden av Blekinge*, där regionens kärnvärden till att börja med identifierades. En andra version – fas två – är under framtagande. I den andra versionen planeras varumärket konkretiseras ytterligare och kommuniceras genom text, bild, symboler och berättelser. Version två ska även kommunicera regionens personlighet och värderingar. Den första versionen, den som idag finns tillgänglig, omfattar 24 sidor. Regionen använder beteckningen RUS om sin så kallade *Attraktiva Blekinge, Blekingestrategin 2014 – 2020*, med visioner för utvecklingsarbetet till och med år 2020. Strategin antogs 2013 och omfattar 36 sidor.

Kulturplanen består av mycket text relevant för kulturmiljön. Varumärkesplattformen innehåller endast lite text relevant för kulturmiljön. En möjlig förklaring är att det enbart är en första del av två som i nuläget finns färdig. Blekingestrategin innehåller även den endast lite text relevant för kulturmiljön. En slags gemensam grund i handlingarna skulle kunna uttryckas som att; *Samverkan som medel för att på ett pedagogiskt vis (levandegöra, tillgängliggöra, utveckla, nyttja och kommunicera) kulturmiljöer och -arv, i syfte att locka besökare och att skapa en attraktiv boendemiljö* [för:s formulering]. Till skillnad från Region Gotland riktar sig alltså arbetet med kulturmiljö och -arv i högre grad både utåt och inåt, vilket också syns i frekvenstabellen genom att de ”inåtriktade” kategorierna är

representerade i något högre grad än i fallet med Region Gotland. De två klart mest förekomna kategorierna är dock ”pedagogiskt” och ”tillväxt”. De formuleringar som finns i RUP:en uttrycker sig oftast i form av ett konstaterade att kulturmiljö och -arv är tillgångar och borde lyftas fram och nyttjas i större omfattning. De bågge citaten nedan exemplifierar detta.

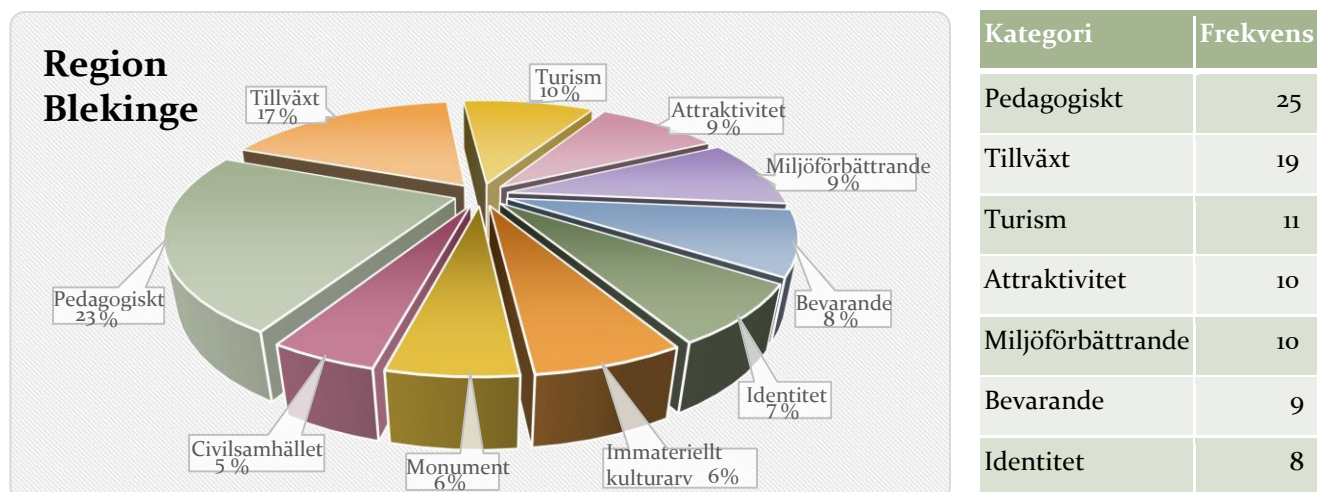

Fig. 2. Diagram visande kategoriernas frekvens i de strategiska handlingarna för Region Blekinge.

Det blekingska landskapet är en relativt outnyttjad resurs trots de ovanligt goda förutsättningarna med ett rikt och spännande kulturarv och ett mycket varierat naturlandskap. Blekinge är inte någon stor aktör inom kulturarvsturism och det finns stor utvecklingspotential inom området. Att utveckla och skapa entreprenörskap kring vårt kulturarv i Blekinge är ett viktigt arbete för att stärka Blekinge som varumärke och öka antalet besökare till regionen. Vi behöver fler aktörer för att lyfta fram det blekingska kulturarvet, våra förutsättningar och potentialer för att öka regionens attraktionsvärde. (Region Blekinge 2011/13, s. 39).

Kulturmiljöerna i landskapet har stor potential att utvecklas till publika och tillgängliga platser. Det finns stora möjligheter till en framgångsrik produktutveckling som bygger på kunskap om kulturarv och regionens särart. (Region Blekinge 2011/13, s. 40).

I det sista citatet kan två intressanta iakttaganden göras. Det första är på det sätt regionens kulturmiljöer mycket tydligt sätts in i ett marknadsstrategiskt tänkande som en produkt för besökare att ta del av. Det andra är det som handlar om ”regionens särart”. Den produktutveckling regionen vill se ska bland annat ske utifrån idén om Sveriges regioners inneboende skillnader och karaktär. Detta kan ses som en form av regional kulturell nationalism, där kultur och historia används för att betona olikheter mellan regioner och för att skapa en lokal, enhetlig historieskrivning (Grundberg 2004, s. 69) (se vidare s. 34). Blekinge museum ses som en viktig aktör för att bistå med kunskap om regionens särart.

Liksom i Region Gotlands fall intar världsarvsutnämningen i regionen (Karlskrona örlogsstad) en viktig plats när regionens attraktivitet ska exemplifieras. För att locka besökare ser regionen sina kulturmiljöer som en tillgång i miljö-bemärkelsen. Marknader, utställningar och kulturella evenemang anges passa bra in i kulturhistoriska miljöer för att således skapa helhetsupplevelser. För både publika aktiviteter och för bevarande av kulturmiljö och -arv ses hembygdsrörelsen i region som en mycket viktig allierad.

Region Blekinges handlingar har ungefär lika mycket text som handlar om immateriellt kulturarv som Region Gotland. I begreppet inplacerar de båda regionerna kulturyttringar som slöjd- och konsthantverk. Region Blekinge tar dock utöver det upp Marinens musikkårs långa verksamhet

och betydelse för den svenska militärmusiken och även den berättande-tradition som finns i regionen.

3.2.2.3 Region Dalarna

Region Dalarna är liksom Blekinge ett samverkansorgan av landstinget och länets kommuner. Region Dalarnas kulturplan för 2013 – 2015 kallas för *Kulturen i Dalarna – En enhet av mångfalder*, består av 39 sidor och antogs 2012. Grunden för regionens varumärke arbetades fram under 2004 och presenterades i form av kärnvärden, tillgångar, tonalitet och grafiska element. En sammanfattning offentliggjordes 2007 i form av ett magasin om 44 sidor, kallat *Pumpa of Dalarna*. Regionens RUP – kallad *Dalastrategin. Med förenade krafter mot 2016* – är ett sex sidor långt dokument med visionerna för utvecklingsarbetet fram till 2016. Vilket år strategin antogs är dessvärre oklart. En kompletterande fördjupning om 28 sidor, kallad *Fördjupat underlag till Dalastrategin* fanns dessvärre inte tillgängligt digitalt under tiden denna studie genomfördes.

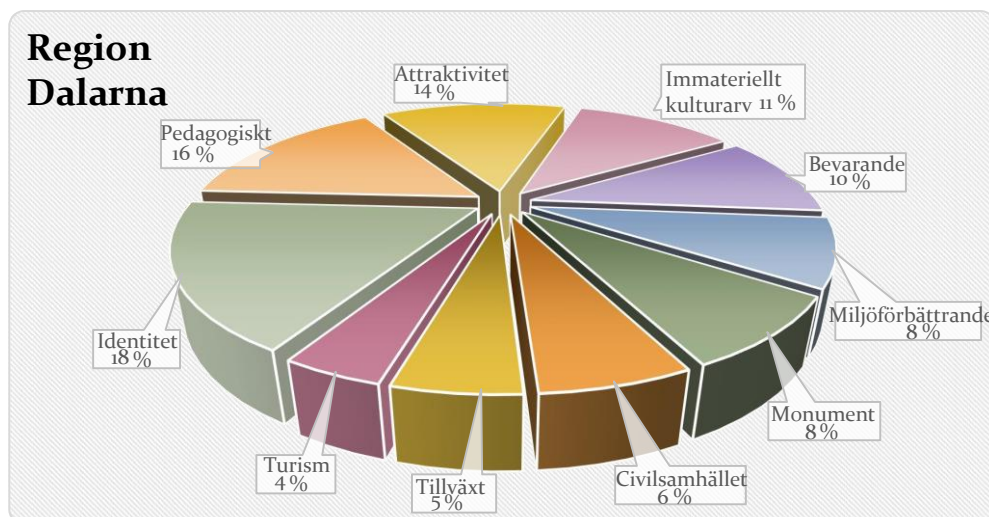

Fig. 3. Diagram visande kategoriernas frekvens i de strategiska handlingarna för Region Dalarna.

Kategori	Frekvens
Identitet	17
Pedagogiskt	15
Attraktivitet	13
Immateriellt kulturarv	11
Bevarande	10
Miljöförbättrande	8
Monument	8
Civilsamhället	6
Tillväxt	5
Turism	4

Regionens RUP är mycket kortfattad och innehållsmässigt är det därför också tunt med text relevant för kulturmiljö och -arv. Kulturplanen och varumärkesplattformen är däremot innehållsrika i det avseendet. En gemensam grund för handlingarna kan uttryckas i; *Det materiella och immateriella kulturarvet är positivt för regionen och bidrar till den regionala identiteten. Det får dock inte stå i vägen för regionens utveckling* [förf:s formulering].

Som framgår av diagrammet ovan skiljer sig Region Dalarnas förekomst av kategorier från de andra undersökta regionerna. Alltså skiljer sig regionens handlingar från de andras i på vilket sätt regionen talar om kulturmiljöer och -arv. Kulturmiljö och -arv uttrycks i Region Dalarnas handlingar som något positivt och identitetsskapande, åtminstone om de inte står i vägen för utveckling och förnyelse. Vid upprepade tillfällen poängteras att kulturarv existerar i såväl immateriell som materiell form. Att regionen har en hög förekomst av kulturmiljöer och -arv slås alltså fast, och att det är positivt. Det som regionen verkar se som sin största utmaning är att kunna förena befintliga traditioner, materiellt kulturarv och minnen med utveckling och förnyelse. Två av regionens punkter under rubriken ”Vision och mål” utgör exempel på denna identifierade utmaning. Punkterna lyder:

Dalarnas kraft som ledande kulturbärare ligger i ett öppet sinne för nya influenser, som kan stärka, utveckla och förnya kulturarvet.

Dalarna vidareutvecklar och förnyar sin kulturella identitet utan att förlora sin själ. (Region Dalarna 2012, s. 7).

I kulturplanen under rubriken ”Angelägna utvecklingsområden” förekommer kulturarv på en punkt, vilken formuleras som ”Utveckling av kulturarvet”. Även detta är ett exempel på den riktning i vilken man önskar se arbetet med kulturmiljö och -arv; nämligen utveckling och modernisering. En viss rädsla för stagnation verkar vara en inte allt för lättvindig tolkning av handlingarnas innehåll.

Till skillnad från de andra närstuderade regionerna har Region Dalarna fler av de ”inåtriktade” kategorierna högt upp i frekvenstabellen än de ”utåtriktade”. Intressant är även att ”tillväxt” och ”turism” kommer längst ned i frekvenstabellen. I Region Gotlands fall kom nämnda kategorier på plats fyra och fem i frekvenstabellen, i Region Blekinges fall på plats två och tre (av totalt tio kategorier). Av detta resultat, och av att läsa Region Dalarnas handlingars formuleringar, kan man se ett regionalt utvecklingsarbete där lokalsamhället, samhällsutveckling och den regionala och/eller lokala identiteten är viktig. Kanske till och med viktigare än turism och tillväxt. Kulturarvet beskrivs som en bidragande faktor till ökad identitet i regionen – dock oavsett om invånarna är födda i Dalarna, Sverige eller någon annanstans. Olika kulturarv önskar regionen se ska samspela i det mångkulturella Dalarna (Region Dalarna 2012, s. 8).

Gemensamt för regionens handlingar är att immateriellt kulturarv mycket ofta inkluderas i kulturarvsbegreppet. Medan de övriga regionerna har en förekomst på 5 respektive 6 % av kategorin ”immateriellt kulturarv”, har Region Dalarna en förekomst på hela 11 %. Regionen är även den enda som inkluderar folkmusik och dans i kulturarvsbegreppet. Industrimiljöer som kulturmiljöer har en framträdande roll i regionens handlingar, till skillnad från de andra. Regionens industrihistoriska arv ska visas upp och byggnaderna användas för att inrymma nya, kulturorienterade aktiviteter till fördel för besökare och invånare. Region Dalarnas bidrag till UNESCO:s världsarvslista är Falu koppargruva, men får inte ta riktigt lika stor plats som de andra regionernas världsarv. Endast kulturplanen nämner gruvan.

Regionen verkar i sitt profileringsarbete brottas med äldre föreställningar om området. Landskapet Dalarna som ett nav i svensk turismnäring och källa till nationalistiskt vinklade bilder har en historia som påverkar regionen än idag.

Kanske är det just dessa starka traditioner med dalabästar, folkdräkter, järnsmide och kurbitsmålning som den nya generationen måste förhålla sig till och revoltera mot. Men samtidigt är det ur denna ursvenska tradition som det nya och spännande växer fram. Dagens designer och konstnärer för traditionen vidare i helt andra former och uttryck.
(Region Dalarna 2012, s. 33).

Regionens strategiska handlingar slits mellan två olika riktningar när man behandlar ämnet kulturmiljö och -arv. Å ena sidan poängteras upprepade gånger vikten av att låta regionens kulturarv utvecklas, förnyas och inkludera fler människor. Detta ”arv” i form av materiellt och immateriellt kulturarv ska inte hämma utvecklingen till att bli en modern och framåtskridande region. Å andra sidan behandlas mycket av handlingarnas texter om kulturmiljö och -arv i ett identitets- och ibland även ett lokalpatriotiskt sammanhang.

I en tid där allt fler företag, organisationer och platser letar febrilt efter sin historia och tradition för att använda den i sin marknadsföring, har vi i Dalarna den mitt framför näsan. Därför borde våra budskap självklart kopplas ihop med vårt ursprung. (Bosse Einarsson, marknadschef på skidanläggnings-företaget Skistar om hur bilden av Dalarna borde kommuniceras. Region Dalarna 2007, s. 20).

Här finns all den kultur och de traditioner som är så starkt rotade i hela landet. Här är de levande och en naturlig del av vardagen. (Angående Siljansbygden. Ibid, s. 32).

Kategorin ”identitet” var den som förekom flest gånger i regionens handlingar (se fig. 3). Trots en uttalad önskan om att låta bilden av regionen utvecklas bortom den kvarliggande schablonbilden svenskar sägs ha, klamrar regionen ändå sig fast i just den bilden när det kommer till sitt profileringsarbete. Det två senast angivna citaten är båda exempel på formuleringar som upprätthåller schablonbilden av Dalarna som Sveriges kulturella vagg. Liksom Region Blekinge talar Region Dalarnas strategiska handlingar om regionala kulturella särdrag som något berikande. I Region Dalarnas fall beskrivs särdragen som berikande i bemärkelsen ökad öppenhet och förståelse för andra människors kulturella uttryck (Region Dalarna 2012, s. 4). I samma anda som identitetskategorin och problematiken med schablonbilden av Dalarna, återfinns i varumärkesplattformen beskrivningar om regionens invånare. I syfte att tala om invånarnas historiska såväl som nutida positiva åstadkommanden, tilldelas regioninvånarna adjektiv för att beskriva exempelvis entreprenörskap och kreativitet. Två citat ger exempel på regionens användande av dess invånare som tillgångar för regional utveckling:

Design och form är en av de röda trådar som genomsyrar stora delar av näringslivet. (...) Här symboliseras också den envishet och lust till att åstadkomma resultat, som i århundranden har präglat dalfolket. (Region Dalarna 2007, s. 32).

Vi vet att telemarketingföretag gärna anställer dalfolk för att jobba med telefonförsäljning eller för att svara i servicecenter av olika slag. Anledningen sägs vara att dalfolk låter trygga och trovärdiga. Att dalfolket är envisa, nyskapande, duktiga byggare, skickliga hantverkare, ärliga, gästvänliga och lite långsamma är andra egenskaper som kan betecknas som positiva. (Region Dalarna 2007, s. 40).

Även denna syn på regionala och lokala särdrag kan kategoriseras in under en kulturnationalistisk tankesfär – samma åskådning som historiskt sett präglat bilden av Dalarna. Pettersson beskriver denna nyfödda regionala kulturnationalism som en självuppfyllande profetia. Vetskapen om att landskapet/regionen finns kan leda till önskan om att förstärka och bevara drag inom exempelvis byggnadsstilar och dialekter. De prefererade dragen renodlas och definieras som regionala särdrag och uppfattningen om det geografiska området blir därmed också mer självklar och enhetlig (Pettersson 2003, s. 105). Draget till sin spets skulle man alltså kunna säga att den rent politiskt organisatoriska frågan om regionindelning kan ha betydelse för hur regionens kulturarv tolkas och skapas. De bakomliggande anledningarna till varför regionen idag behöver förhålla sig till en föråldrad nationalromantisk bild av landskapet skulle behöva en djupare historisk genomgång och analys, som dock inte ryms inom ramen för föreliggande arbete.

3.2.3 Resultat av innehållsanalysen

Gemensamt för de närstuderade regionernas strategiska handlingar är att kulturmiljöer och -arv behandlas utefter två utgångspunkter. Den första utgångspunkten är kulturmiljöernas och -arvens självklara existens. Kulturmiljöer och -arv finns i regionerna, enligt handlingarnas texter, och försumbart lite talas det om ett regionalt utvecklingsarbete i behov av urval av dessa eller om tillvägagångs- och/eller förhållningssätt för bevarande av kulturmiljöer och -arv. Att texternas formuleringar som sorterades in i kategorin ”bevarande” ändå är relativt många, kan förklaras med att lejonparten av dessa formuleringar är i stil med att ”X ska fortsättas att bevaras”, men vidare preciseras inte på vilket sätt eller i vilken omfattning ett objekt, en miljö eller en företeelse ämnas bevaras. Att något är utpekat som ett kulturarv och vidare att det ska fortsättas att bevaras, är alltså två icke problematiserade eller särskilt motiverade ståndpunkter. Formuleringar inom kategorin ”bevarande” föranleder mycket ofta en mening som preciserar syftet med det regionala utvecklingsarbetet. Någoting önskas bevaras *i syfte att* skapa ett önskat tillstånd eller resultat. Syftena kan exempelvis vara att ”skapa tillväxt” eller ”locka besökare”.

Den andra utgångspunkten är att kulturmiljöer och -arv utgör en tillgång för regionerna. Inte heller denna aspekt har vidare problematiserats i någon av de studerade handlingarna, utan tas

mer eller mindre för en självklarhet. På vilket sätt kulturmiljöer och -arv ska ses som en tillgång varierar däremot, samt i vilket syfte man avser att använda dem som en sådan. Synen på kulturmiljö och -arv som en tillgång kan, enligt mitt sätt att se på saken, användas inom två olika inriktningar av regionalt utvecklingsarbete. Den ena inriktningen inbegriper lokalsamhällets utveckling och hur kulturmiljö och -arv kan berika dess invånares vardag och fritid. Inom denna inriktning finns skapandet och brukandet av kulturmiljö och -arv förankrat hos medborgarna. Inte sällan får en sådan inriktning lov att i viss utsträckning kosta samhället ekonomiskt och förväntas inte heller nödvändigtvis skapa positiv ekonomisk utveckling. Värdet i detta handhållande av objekt och miljöer anses istället finnas i andra än det rent ekonomiska; exempelvis i upplevelsemässiga och estetiska värden. Den andra inriktningen är mer utåtriktad, och ser lokalsamhället som en del av ett större geografiskt och ekonomiskt sammanhang. Hur medborgarna lokalt förhåller sig till och tar del av kulturmiljöer och -arv är av sekundär art i förhållande till hur dessa objekt, miljöer och företeelser utåt sett har möjligheten att lyftas fram och vara till nytta för lokalsamhället. Nyttospekten är här central och avser nytta i bemärkelsen identitetsskapande, konkurrenskrafts-givande, tillväxt-stimulerande och bidragande till ”det goda livet”. Samtliga av dessa aspekter inbegriper en ekonomisk nytta. Tillväxt önskas uppnås i form av ökning av samhällets produktion av varor och tjänster. Identitet, konkurrens och ”det goda livet” är alla delar genom vilka tillväxt förväntas uppnås.

Dessa två inriktningar – vi kan för tydlighets skull kalla dem den inåt- respektive den utåtriktade linjen – sammanfaller alldeles säkert tidvis med varandra och en hundraprocentig variant av endera är troligen ovanlig. Sett till de tre närstuderade regionerna anser jag ändå att man, utifrån deras strategiska handlingar, kan placera in dem i någon av de båda linjerna. Region Gotlands strategiska handlingar, till att börja med, präglas enligt min analys främst av den utåtriktade linjen. Detta grundar jag på att samtliga ”utåtriktade” kategorier placerade sig på den översta halvan av frekvenstabellen och att handlingarnas formuleringar i mångt och mycket kopplar samman visionerna för regionens kulturmiljöarbete med turismnäringen och entreprenörskap. Region Blekinge är, enligt min åsikt, den region av de tre som mest tydligt sammanfaller med den utåtriktade linjen. Liksom för Region Gotland dominerar de ”utåtriktade” kategorierna övre halvan av frekvenstabellen. Formuleringar som även talar för denna uppfattningar är sådana som att kulturarvsturismen ses som ett kommande stort utvecklingsområde (Region Blekinge 2011/13, s. 39) och den uttryckta visionen att hemslöjden ska leva vidare ”både som kulturyttring och som näringsgren” (ibid, s. 44). Region Dalarna är, till sist, den region som enligt min analys skiljer sig från de andra två och som istället främst har strategiska handlingar inom den ”inåtriktade” linjen. Detta baserar jag på det faktum att kategorierna ”turism och ”tillväxt” i analysen placerade sig längst ned på frekvenstabellen, samt att det främst är ett internt identitetsarbete som genomsyrar regionens texter om arbetet med kulturmiljö och -arv. Med detta sagt är det inte otroligt att ett identitets- och profileringsarbete på längre sikt ämnar att omformas till ett mer instrumentellt syfte för kulturmiljö och -arv och därmed antar en mer ”utåtriktad” linje.

Nyttotänket är i främst Region Gotland och Region Blekinges strategiska handlingar centralt, och också frågan hur man kan utveckla kulturmiljö och -arv för att öka nyttan och/eller än bättre ta tillvara på nyttan de kan skapa. Målen och visionerna för kulturinriktningar (exempelvis museiverksamheten, hemslöjden och arkivverksamheten) genomsyras av viljan att i möjligaste mån låta dem stå på egna ben ekonomiskt sätt. Detta fordrar lönsamhet av kulturen, kulturmiljöer och kulturarvet och det är här det unika och spektakulära blir en resurs för regionens konkurrensarbete. Ekonomisk lönsamhet kräver också, vilket alla regioner lyfter fram, samverkan över verksamhetsgränser. Projektet KRUS (se kap. 1, s. 13) har i sin granskning av regioners RUP:ar noterat att kultur i programmen frekvent kopplas samman med allmänna begrepp som ”folkhälsa”, ”demokrati” och ”kreativitet”, vilka ju inte är reserverade kultursfären (*Kultur i regionala...* 2008, s. 7). Enbart tillgången till kulturmiljöer och -arv är inte tillräcklig; det är när kulturmiljövården samverkar med andra sektorsintressen som dess potential som tillgång framkommer. Samverkan är viktig både med medborgare och med andra intressen i planeringen

(Olsson och Nilsson 2005, s. 66). Återkommande är det uttalade behovet och viljan att finna forum och plattformar där aktörer inom civilsamhället, näringslivet och professionen ska mötas och samarbeta med frågor om kulturmiljö och -arv. Samverkan ses som ett medel i jakten på ökad nyttoutvinning ur en, vad man ser som, underutnyttjad kulturmiljö och -arv.

En framgångsrik väg kan vara att inrätta någon form av kulturarvsforum – ett nätverk med politiker, tjänstemän, entreprenörer och representerar från kulturarvsinstitutioner, näringsliv, kyrka, turism, högskola och medier. Ett forum för utvecklingsarbete, samverkan och erfarenhetsutbyte. (Region Blekinge 2011/13, s. 44).

Det som regionernas handlingar framhäver som väsentligt att arbeta med inom dessa olika samverkansformer är hur man, enkelt uttryckt, kan utveckla kulturmiljöer och -arv på ett pedagogiskt vis. Med pedagogiskt menar jag här ambitionerna handlingarna uttrycker att levandegöra, tillgängliggöra, kommunicera och utveckla. Sällan ges exempel på hur detta pedagogiska arbete ska gå till i praktiken. Dessa ambitioner omtalas i handlingarna snarare i mer generella ordalag, vilket de båda citaten nedan är exempel på.

Kulturmiljöerna i landskapet har stor potential att utvecklas till publika och tillgängliga platser. (Region Blekinge 2011/13, s. 40).

Region Gotland ska medverka till att levandegöra och utveckla kulturarvet och verksamheter kring detta samt att utveckla nya samarbetsformer mellan antikvariska institutioner, högskola och hembygdsrörelse. Genom metodutveckling och pilotprojekt ska kunskapsförmedling och insikter om gotländsk historia och kulturarv stärkas. (Region Gotland 2013, s. 20).

Min slutsats, med grund i ovanstående diskussion, efter att ha genomfört innehållsanalysen är att tre begrepp kan sägas utgöra själva kärnan för hur regionerna genom deras strategiska handlingar ser på arbetet med kulturmiljö och -arv. Dessa begrepp är, som framgått ovan, *nyttja, samverka* och slutligen *pedagogik*.

4. KULTURMILJÖVÅRDEN OCH PRAKTIKEN

Följande kapitel baseras på tre kvalitativa intervjuer samt en mailkorrespondens som gjorts med verksamma antikvarier inom fallstudieobjekten Region Gotland, Region Blekinge och Region Dalarna. Informanterna har utgjorts av tre antikvarier på länsstyrelsen samt en kommunantikvarie. Kommunantikvarien är dock verksam på Gotland, där kommunen är huvudman för regionen. Kapitlet är tänkt att ses som en replik på föregående kapitel, snarare än en fristående empirisk undersökning.

Två iakttagelser som framkommit i arbetet med att ta fram en historik över kulturmiljövårdssektorn och med innehållsanalysen kan informanternas svar bekräfta. Den ena är att kulturmiljövårdande verksamhet har skiftat fokus under de senaste decennierna. Den andra stärkta uppfattningen är att de regionala strategiska handlingarna är så pass övergripande och specifika i sina formuleringar av frågor om kulturmiljö och -arv, att antikvarier i praktiken har svårt att dels känna sig berörda av handlingarna, och dels finna stöd i dem i deras dagliga arbete.

4.1 På vilket sätt legitimeras dagens kulturmiljövårdande insatser?

Tabell 2 (s. 18) av Pettersson (2003) visar en ideologisk förändring från en kulturpolitisk norm att ”bevara” kulturarvet, till att under 1970-talet även ”levandegöra” detsamma. Detta tillägg hänger samman med en ny bevarandementalitet med större helhetssyn där hela miljöer och inte enbart enstaka monument inkluderades. 1990-talets kulturpolitiska mål bytte därefter ut ”bevara och levandegöra” till ”bevara och bruka”. I begreppet ”bruka” lägger Pettersson aspekter som medborgarinflytande och kulturarv i instrumentell bemärkelse. Kulturmiljö och -arv har enligt begreppet en potential och kan fungera som ett råmaterial till levandegörandet (Pettersson 2003, s. 92). Pettersson talar dock om en institutionell tröghet, varför 1970- och 1990-talen kanske *inte* bör ses som representativa tidpunkter för ideologiska skiften. Först under 1990-talet och framåt kan exempel på 1970-talets mål om att levandegöra kulturarvet ses i form av ekomuseer och kulturarv som upplevelse- och besöksevenemang (ibid, s. 141). Denna ideologiska tröghet påtalades även av några av informanterna. Kanske är det först nu under 2010-talet som en verklig förändring av 1990-talets kulturpolitik kan skönjas? En intervjufråga ställdes med utgångspunkt i Petterssons tabell om ideologisk förändring. Informanterna tillfrågades om vilket av begreppen ”bevara”, ”levandegöra” och ”bruka” de förknippade med lejonparten av deras arbetsplatsers insatser. Två av de tillfrågade svarade en kombination av bevara och bruka, och att levandegöra mer är av museitjänstemännens område. En av de tillfrågade svarade att bevara bäst passade in som beskrivning på deras insatser och den fjärde tillfrågade menade att alla tre begreppen är något ålderdomliga. Sett till vart merparten av de ekonomiska anslagen hamnar är det hos byggnadsvården, inte minst kopplat till att förstärka besöksnäringen, i den sistnämnda informantens fall (Informant 1), vilket kanske får tolkas som ett bevarande och levandegörande.

Jag märker en tydlig förändring det senaste decenniet kanske, från bevara till levandegöra och bruka. Det visar sig till exempel i hur man prioriterar bidragsärenden och även tillstånd för ändring av byggnadsminnen. (...) Prioriteringar görs för att tillgängliggöra byggnader och miljöer. Att förändringar inte alltid längre ses som förvanskning, det är ett nytt synsätt inom länsstyrelsevärlden, skulle jag säga. (Informant 2).

Ett brukande av kulturarvet, som per automatik innefattar förändring av det, behöver alltså inte längre ses som ett hot för kulturvärdena. Ovan citerade informant har uppmärksammat fler sentida förändringar i länsstyrelsens arbete:

Det har ändrat sig ganska mycket de senare åren på länsstyrelsen, tycker jag. Det är inte bara fokus på det materiella, utan också på att göra miljöerna pedagogiska och tillgängliga. Kulturresevat är ju en annan relativt ny företeelse, tror det var tio år sen ungefär som vi fick det. Det är inte bara byggnader och material man ser till längre, utan man har en helhetsyn som omfattar hela miljöer. (Informant 2).

”Bruka” enligt 1990-talets kulturpolitiska mål betonar kulturarvets instrumentella värde. Både i länsstyrelsens regleringsbrev och i den nationella strategin för regional tillväxtpolitik klargörs att kulturarvet ska utgöra en del av utvecklingsarbetet. När det kommer till praktiken verkar ord och handling dock utgöra ytterligare ett exempel på ovan beskrivna ”institutionella tröghet”. Informanterna tillfrågades om nytto-perspektivet och i vilken bemärkelse man i sådana fall talar om just nytta i samband med kulturmiljö och -arv. Samtliga var överens om att deras verksamhet utgjorde en del av samhällsnyttan, även om inte alltid just begreppet ”nytta” var förekommande. Ett par av informanterna ansåg att kulturmiljövårdens roll som samhällsnytta var undervärderad.

Ja, det talas om nytta i samband med vårt arbete. Kanske till och med att det inte talas tillräckligt mycket om det. Det tas kanske inte på tillräckligt stort allvar. Man brukar svänga sig med att kulturmiljön är viktig för tillväxten, men hur man ska använda sig av den för att skapa tillväxt sägs inte lika mycket om. (Informant 4).

Vi har ett perspektiv på verksamheten som samhällsnyttig. Målet ”den goda livsmiljön” genomsyrar arbetet. (...) Angående ekonomisk nytta och tillväxt så tror vi att vi på något sätt bidrar till detta, men att vår roll i sammanhanget är undervärderad. Dock är det ju svårt att räkna ut samhällsnytta i ekonomisk bemärkelse av vår verksamhet. (Informant 1).

Den institutionella trögheten jag åsyftade tidigare verkar även ligga i svårigheten att använda sig av begrepp som tillväxt. De direktiv och målsättningar som kommer antikvarierna till del lägger, enligt en informant, i tillväxtbegreppet betydelser som ekonomisk lönsamhet, företagande och turism. Tolkningen av samma begrepp hos antikvariekåren kan istället bli en helt annan:

Vi ser lite mer på den filosofiska sidan av tillväxtbegreppet – en hållbar tillväxt med förankring i historien till exempel. Så vi använder samma begrepp men menar kanske olika saker med det. (Informant 2).

Möjligen ser vi här ett exempel på att det omfångsrika begreppet tillväxt rent krasst är för nytt inom sektorn för att kunna samla olika aktörer inom en snarlik innebörd men att tiden eventuellt kan ge större klarhet i hur man kan använda sig av tillväxt såväl i begreppslig som tillämpbar bemärkelse.

4.2 Vilket förhållande har yrkesverksamma inom kulturmiljövården till regionens strategiska handlingar?

Den andra delen av intervjuerna fokuserade på de tillfrågade antikvariernas förhållande till regionens strategiska handlingar (kulturplan, RUP och varumärkesplattform i deras fall). Gemensamt för de fyra informanterna var uppfattningen att handlingarna inte utgjorde någon viktig del i deras dagliga arbete, samt att text relevant för kulturmiljö och -arv var dåligt tillgodosett. En informant påpekade att de *skulle* kunna fylla en viktig funktion om de innehöll mer text om kulturmiljö, då de är tänkta att utgöra ett stöd för kommunerna vid upprättandet av översiktsplaner (Informant 6).

Dokumentet ligger på en väldigt övergripande nivå och på något sätt är det ju en nivå där man försöker sätta ord på det som händer i regionen utifrån nationella mål och Lissabonfördraget. Alla dessa delar är otroligt fokuserade på tillväxtfrågor. (...) Det kommer mycket "grön garnering" i dokumenten, och dit hör kulturutvecklingsfrågorna. Vi är med och försöker peta in olika satser i det här, men upplever att vi är relativt dåligt tillgodosedda. (Informant 1).

Jag förstår att de [regionala strategiska handlingar, förf:s anm.] har en stor betydelse för i vilken riktning man önskar se en samhällsutveckling och så vidare, men jag kan inte förstärka min auktoritet genom dessa dokument. (...) Man kan ta lite stöd i någon formulering man hämtar därifrån, men i stort sett jobbar alla bara på för sina saker. (Informant 1).

Problemen med de regionala handlingarna för egen del identifierar informanterna vara att de är för översiktliga, vilket också leder till svårigheter att följa upp deras angivna mål. Ett annat problem anses vara att de inte angår deras verksamhet då de istället fokuserar mer på konstformer, evenemang och museiverksamhet.

Tanken är ju att RUP:en ska genomsyra det vi gör, men när vi sitter där med våra ärenden är RUP inget vi går till. (Informant 2).

Det gäller att få in [målsättningarna] längre ned i organisationen än bara i utvecklingsprogrammen. (Informant 4).

En av informanterna menar att ett problem med handlingarna är att de saknar förklaringar av vad kulturarvet är (Informant 2). De angivna målen för kulturmiljöarbetet i RUP:en är realistiska att nå upp till, kommenterar dock en av de intervjuade. Målen speglar enhetens dagliga arbete. Däremot kunde de vara mer specifika för att lättare kunna följas upp (Informant 6). När medel från EU:s strukturfonder ska sökas anses dock RUP:en vara till hjälp, då ansökan hänvisar direkt till formuleringar i den. Strukturfondernas medel går sedan till olika slags projekt där pengar i vissa fall kan spilla över på rena upprustningsinsatser som är positivt ur bevarandesynpunkt och i förlängningen även för näringsliv och besöksnäring (Informant 1).

5. DISKUSSION OCH SLUTSATSER

Inledningsvis ställdes sju frågeställningar i syfte att undersöka hur kulturmiljö och -arv omtalas i regionala strategiska handlingar samt att sätta resultatet i en historisk och samhällelig kontext. Med avstamp i tabellen med innehållsanalytiska kategorier (se s. 15), vilken utgör uppsatsens teoretiska ram, kan en ideologisk förändring inom kulturmiljövärden ses. För 50 år sedan hade rent krasst enbart kategorierna ”bevarande”, ”monument”, ”identitet” samt i viss mån ”attraktivitet” varit relevanta för sammanhanget. Alla de därutöver angivna kategorierna speglar sektorns allt större arena. Idag ska kulturmiljövärden inkludera miljöperspektivet och ha en helhetssyn där även människan mellan husen är synlig. Medborgare ska därutöver inkluderas och uppmuntras delta i kulturarvsprocesser genom decentralisering av sektorns makt. Sammanlagt ställer de nya förväntningarna på kulturmiljövärdande verksamhet nya krav på sektorn med exempelvis mjuka värden och upplevelsevärden. Denna förändring i sektorns uppdragsansvar beskrivs i kapitel två om kulturmiljövärdens senaste 50 år.

Att kulturmiljövärden har fått en vidgad agenda har varit klart synligt i läsningen av regioners strategiska handlingar i kapitel tre. Handlingarnas innehåll speglar nutidens kulturpolitik, där *nyttja*, *samverka* och *pedagogik* har identifierats som kärnan i fallstudieobjektens texter. I linje med den nationella strategin för regionalt tillväxtarbete, pekar handlingarna på kulturmiljö och -arv som medel för att skapa attraktivitet och tillväxt i regionerna. Region Gotland visade sig i de strategiska handlingarna vara ytterst medveten om möjligheten att kulturmiljö och -arv kan utgöra en resurs för regionen. Åsikten att regionen besitter unika kulturarvsvärden var frekvent förekommen. Ökat nyttjande av och samverkan kring kulturarvsfrågorna efterfrågades. Region Blekinges handlingar gav vid analysen något mer av en blandning av ”inåt-” respektive ”utåtriktade” kategorier än Region Gotland. ”Tillväxt” och ”turism” kom dock högt upp på frekvenslistan. Kulturmiljö och -arv som medel för att skapa ”det goda livet”, var en vision vid sidan av tillväxtfrågorna. Region Dalarna, till sist, antydde i sina handlingar visioner för kulturmiljö och -arv av mer inåtriktad karaktär än de båda andra regionerna. Identitetsfrågorna var här starka, och hur kulturarvet kunde bidra till att utveckla regionens identitet utan att för den sakens skull förlora sitt förflutna i strävan efter utveckling. Gemensamt för alla de tre regionernas handlingar var att lejonparten av text som behandlade kulturmiljö och -arv bestod av allmänt hållna formuleringar, höll en låg detaljeringsgrad samt hade ont om beskrivningar för tillvägagångssätt och uppföljning.

Vissa av de tre närstuderade regionernas handlingar har några år på nacken. Handlingarna har antagits mellan åren 2007 och 2013, hälften av dem inom den senaste treårsperioden. Handlingar av detta slag är dock en färskvara, och även om de analyserade texterna är aktuella hade resultatet eventuellt sett annorlunda ut om urvalet hade begränsats till handlingar antagna närmare i tid. Ytterligare en identifierad begränsning med innehållsanalysen är att jag i handlingarna inte skiljer på klart definierade visions- och målbilder och mer generella sätt man talar om kulturmiljö och -arv. Jag har alltså inkluderat såväl det man i regionerna ämnar sträva att jobba emot som beskrivningar av det man redan gör. Här hade en tydligare avgränsning kunnat göras.

Kapitel fyra baserades på fyra kvalitativa intervjuer med verksamma antikvarier inom fallstudiens regioner. Intervjuerna bekräftade innehållsanalysens anmärkning på handlingarna som ospecificika och allmänt hållna. Just detta identifierade informanterna som den största anledningen till att handlingarna spelar en marginell roll i deras dagliga arbete. Intervjuerna bekräftade även att sektorn nu genomgår ett ideologiskt skifte, vilket bakgrunden till tecknades i kapitel två. Av denna omställning som nu håller på att ske, framträder främst två saker utifrån bakgrunden, innehållsanalysen samt intervjuerna. Den första slutsatsen är att tillväxt, vilket ska genomsyra det regionala utvecklingsarbetet och således även kulturmiljösektorn, fortfarande är ett relativt nytt och svårdefinierat begrepp. Den sektorsövergripande samverkan som ska leda till tillväxt och ge konkurrenskraft verkar i dagsläget inte ha ett gemensamt språk att tala om detta mål med. Detta kan vara en av anledningarna till att de regionala strategiska handlingarnas formuleringar om

kulturmiljö och -arv är så pass övergripande och vaga. Den andra slutsatsen är att det framstår som att det finns en viss tröghet mellan kulturpolitiska och regionala mål och förhållningssätt å ena sidan, och den kulturmiljövårdande praktiken å andra sidan. 1970-talets kulturpolitiska mål om att bevara och levandegöra kulturarvet bar frukt först på 1990-talet, och beskriver än idag väl sektorns insatser. Trögheten i förändring från ord till handling tycks ge att vi idag således är mitt uppe i förändring till 1990-talets visioner om att inkludera människan och immateriellt kulturarv i kulturmiljövården.

6. SAMMANFATTNING

Föreliggande uppsats har tillkommit inom ramen för bebyggelseantikvariskt program vid institutionen för kulturvård vid Göteborgs universitet.

Med anledning av ökad globalisering och regionalisering ges landets regioner ett allt större ansvar för tillväxt- och utvecklingsarbetet. Till deras hjälp tas strategiska handlingar fram där regionens riktningar och mål anges. Inom dessa målhandlingar återfinns den kulturmiljövårdande sektorn, vilken ämnas utgöra en del av ett övergripande utvecklingsarbete. Syftet med uppsatsen har således varit att undersöka hur regionala strategiska handlingar omtalar kulturmiljö och -arv samt att försöka sätta resultatet i en samhällelig kontext genom att dels redogöra för ideologiska paradigmer och händelser inom kulturmiljösektorn de senaste 50 åren, och dels genom att undersöka hur dagens regionala utvecklingsarbete tas emot av verksamma inom fältet.

Som teoretisk ram för arbetet har ett analyschema använts med kategorier och egenskaper formulerade i samband med läsningen av studerade regioners strategiska handlingar. Kategorierna har möjliggjort en förståelse för på vilka sätt man kan tala om kulturmiljö och -arv, både i läsningen av regionernas strategiska handlingar och i samtal med verksamma antikvarier. Analyschemat har tydliggjort ett instrumentellt perspektiv på kulturarv kan anta formen av antingen inåt- eller utåtriktad karaktär.

Uppsatsens frågeställningar har varit tematiskt indelade. Frågeställningarna till det inledande temat *Grunddragen för kulturmiljövårdens senaste 50 år* sökte teckna en historisk bakgrund till varför kulturmiljövården har utvecklats till att bli vad den är idag. Som metod till denna del användes litteraturstudier. Sedan mitten av 1960-talet har kulturmiljövården gått från att ha utgjort en autonom sfär företrädd av expertis, till att innefatta en mycket bredare verksamhet med nya krav på sig. De tidigare klart dominerande forskningsrelaterade och dokumentariska värdena för hävdande av kulturarv har fått ge plats åt mjuka värden som identitet och miljömässiga värden. Sedan slutet av 1990-talet har även synen på kulturarv varit ett instrumentellt sådant. Uppfattningen att kulturmiljö och -arv kan bidra till tillväxt är idag norm. Som en del av en övergripande utvecklingsstrategi förväntas kulturmiljövården idag samverka över sektoriella och organisatoriska gränser. En strategi för denna slags inkluderande och även komplexa styrningsstrategi är metastyrning. Under visions- och målbilder kan en fragmenterad samling aktörer samlas och föras i en bestämd riktning. Regionala strategiska handlingar kan identifieras som en del i utvecklingen mot ökad samverkan för regionalt utvecklingsarbete genom metastyrning.

Uppsatsens andra tema namngavs *Kulturmiljövården och visionerna*. I denna del inordnades frågeställningarna vilka strategiska handlingar som inverkar på kulturmiljövårdande verksamhet, samt hur kulturmiljö och -arv omtalas i dessa. Metodmässigt gjordes en övergripande nätbaserad orientering för att identifiera relevanta handlingar. Dessa visade sig vara kulturplaner/kulturmiljöprogram, varumärkesplattformar, RUP:ar samt regionplaner. Därefter tog arbetet med en kvalitativ innehållsanalys vid. Regionernas handlingar lästes och kodifierades (resultatet redovisas i bil. 1) för att kunna göra en avgränsning till tre fallstudieobjekt. Innehållsanalysen fortsatte därefter med urvalet, vilket hade gett Region Gotland, Region Blekinge samt Region Dalarna. Enligt Grounded theorys metodologiska tillvägagångssätt utvecklades ett analyschema med kategorier och egenskaper – enkelt uttryckt generaliseringar av handlingarnas innehåll. Analysen av de tre regionernas handlingar gav de tre nyckelorden *nyttja*, *samverka* och *pedagogik*. Främst Region Gotland, men också Region Blekinges texter som handlade om kulturmiljö och -arv var främst ”utåtriktade”. Fokus låg på hur regionerna kunde levande- och tillgänggöra kulturmiljöer och -arv i syfte att skapa attraktivitet, tillväxt och locka besökare. Region Dalarnas handlingar dominerades däremot av ”inåtriktade” aspekter på kulturmiljö och -arv. Regionen ansåg att kulturmiljö och -arv främst var viktigt som identitetsskapande funktion, men också att

det ska utgöra en del i regionens fortsatta utveckling. Således ett kulturarv som både ämnas användas för regional utveckling som utveckling för dess egen skull.

Det avslutande temat – *Kulturmiljövården och praktiken* – omfattade frågeställningar på vilket sätt dagens kulturmiljövårdande insatser legitimeras, samt vilken användning yrkesverksamma ser av regionens strategiska handlingar. För att besvara dessa genomfördes kvalitativa intervjuer med fyra antikvarier inom fallstudieobjektens regionbildningar. Resultatet av intervjuerna visade främst två saker. Innehållsanalysens anmärkning på handlingarna som ospecifika och allmänt hållna bekräftades. Just detta identifierade informanterna som den största anledningen till att handlingarna spelar en marginell roll i deras dagliga arbete. Intervjuerna bekräftade även att sektorn nu genomgår ett ideologiskt skifte, vilket bakgrunden till tecknades i kapitel två. Av denna omställning som nu håller på att ske, framträder främst två saker utifrån bakgrunden, innehållsanalysen samt intervjuerna. Den första slutsatsen är att tillväxt, vilket ska genomsyra det regionala utvecklingsarbetet och således även kulturmiljösektorn, fortfarande är ett relativt nytt och svårdefinierat begrepp. Den sektorsövergripande samverkan som ska leda till tillväxt och ge konkurrenskraft verkar i dagsläget inte ha ett gemensamt språk att tala om detta mål med. Detta kan vara en av anledningarna till att de regionala strategiska handlingarnas formuleringar om kulturmiljö och -arv är så pass övergripande och vaga. Den andra slutsatsen är att det framstår som att det finns en viss tröghet mellan kulturpolitiska och regionala mål och förhållningssätt å ena sidan, och den kulturmiljövårdande praktiken å andra sidan.

7. KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

7.1 Otryckta källor

7.1.1 Informanter

Muntliga källor

Informant 1: Anders Gottberg, antikvarie, länsstyrelsen Dalarna, 2014-05-09

Informant 2: Anna Karlström, antikvarie, länsstyrelsen Gotland, 2014-05-20

Informant 3: Malin Weijmer, doktorand vid institutionen för kulturvård, Göteborgs universitet.
Metoder i aktuell kulturvvetenskaplig forskning, föreläsning 2014-01-21

Informant 4: Maria James, kommunantikvarie, Gotland, 2014-05-14

Elektronisk kommunikation

Informant 5: Daniel André, samhällsplanerare, Boverket, 2014-04-07 och 2014-04-23.

Message-ID: <B52709FB20E43A40BBEC51691CBCC0163EE2E60547@ntsrvox2>

Informant 6: Helena Rosenberg, bebyggelseantikvarie, länsstyrelsen Blekinge, 2014-05-22.

Message-ID:

<11B85DA46D93644680D38ECE8D0DD431FB4803@VANMSG014.lansstyrelsen.se>

7.2 Tryckta källor och litteratur

Bengs, Christer (2003). Utveckling och professionalism – bevarandets predikament. I *Plats, drivkraft, samhällsprocess [Elektronisk resurs] : vad gör kulturarvet till en resurs för hållbar regional utveckling? : redovisning från seminariedagar i Uppsala 22-23 oktober 2003*. (2003). Stockholm: Riksantikvarieämbetets förl. [Hämtad 2014-03-22]

Betänkande 1971: KrU26. *Kulturutskottets betänkande i anledning av motion om en skyddslagstiftning för kulturhistoriskt värdefulla bebyggelser och miljöer*. Stockholm: Kulturutskottet

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber

Cars, Göran (2003). Samspelesprocesser och konflikter inom kulturmiljövården. I *Plats, drivkraft, samhällsprocess [Elektronisk resurs] : vad gör kulturarvet till en resurs för hållbar regional utveckling? : redovisning från seminariedagar i Uppsala 22-23 oktober 2003*. (2003). Stockholm: Riksantikvarieämbetets förl. [Hämtad 2014-03-22]

Delanty, Gerard (1998). Redefining political culture in Europe today. Hedetoft, Ulf (red.). I *Political symbols, symbolic politics: European identities in transformation*, s. 23 – 42. Aldershot: Ashgate

Delbetänkande SOU 2010:11 *Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet, Delbetänkande av Kultursamverkansutredningen*. Stockholm: Statens offentliga utredningar

Förordning SFS 2007:713. *Förordning om regionalt tillväxtarbete*. Stockholm: Näringsdepartementet

Gotlands kommun (2008) *Vision Gotland 2025, Regionalt utvecklingsprogram för Gotland – RUP*. Tillgänglig på Internet: <http://www.gotland.se/> [2014-04-23]

Grundberg, Jonas (2004). *Historiebruk, globalisering och kulturarvsförvaltning: utveckling eller konflikt?*. Diss. Göteborg : Univ., 2004

Grundberg, Jonas (1999). *Kulturarvsförvaltningens samhällsuppdrag [Elektronisk resurs] : en introduktion till kulturarvsförvaltningens teori och praktik*. Lic.-avh. Göteborg : Univ. Tillgänglig på Internet: <http://hdl.handle.net/2077/19134> [Hämtad 2014-03-27]

Janson, Sverker (1974). *Kulturvård och samhällsbildning*. Stockholm: Nordiska museet

Klüft, Antonia (2011). *Regionala strategier på lokal nivå: om kulturarv- och kulturmiljöarbete i regionalt och kommunalt utvecklings- och tillväxtarbete*. Göteborg: Institutionen för kulturvård, Göteborgs universitet

Kultur i regionala utvecklingsstrategier och program [Elektronisk resurs] : en lägesrapport. (2008). Stockholm: Institutet för tillväxtpolitiska studier. Tillgänglig på Internet: <http://www.raa.se/publicerat/9185259595.pdf> [Hämtad 2014-03-22]

Laine, Christian (1987). Kulturminnesvården, museerna och levandegörandet. I *Den svenska kulturmiljövärdens värdegrunder: en idéhistorisk bakgrund och analys*. (2003) Stockholm: Univ.

Merriam, Sharan B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur

Nilsson, Sven (2003). Det kulturpolitiska rummet – att kolonisera med språket. I *Plats, drivkraft, samhällsprocess [Elektronisk resurs] : vad gör kulturarvet till en resurs för hållbar regional utveckling? : redovisning från seminariedagar i Uppsala 22-23 oktober 2003*. (2003). Stockholm: Riksantikvarieämbetets förl. [Hämtad 2014-03-22]

Olsson, Krister och Nilsson, Elin (2005). Konflikter och strategier i marknadsföringen av städer och regioner. I *Attraktivitet – hur och för vem? Kultur, natur och kulturarv som framgångsfaktorer och intressekonflikter. Tvärssektoriella seminariedagar i Sunne 19 – 20 oktober 2005* (2005). Kalmar: Riksantikvarieämbetet

Patel, Runa & Davidson, Bo (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur

Pettersson, Richard (2003). *Den svenska kulturmiljövärdens värdegrunder: en idéhistorisk bakgrund och analys*. Stockholm: Univ.

Proposition 2001/02:4. *En politik för tillväxt och livskraft i hela landet*. Stockholm: Näringsdepartementet

Proposition 1987/88:104. *Regeringens proposition om kulturmiljövärd*. Stockholm

Putnam, Robert D., Leonardi, Robert & Nanetti, Raffaella (1993). *Making democracy work [Elektronisk resurs] : civic traditions in modern Italy*. Princeton, N.J.: Princeton University Press [Hämtad 2014-05-08]

Rapport N7037 (2007). *Den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007 – 2013*. Stockholm: Näringsdepartementet

Region Blekinge (2013) *Attraktiva Blekinge – Blekingestrategin 2014 – 2020*. Tillgänglig på Internet: <http://www.regionblekinge.se/> [Hämtad 2014-04-23]

Region Blekinge (2011/13) *Blekinges regionala kulturplan 2012 – 2014*. Tillgänglig på Internet: <http://www.regionblekinge.se/> [Hämtad 2014-04-23]

Region Blekinge (2010) *Varumärket Blekinge – Arbetsprocess och varumärkesplattform, april 2010*. Tillgänglig på Internet: <http://www.regionblekinge.se/> [Hämtad 2014-04-23]

Region Dalarna (okänt år) *Dalastrategin. Med förenade krafter mot 2016*. Tillgänglig på Internet: <http://www.esf.se/PageFiles/2200364/Bilaga%20H%20Dalastrategi.pdf> [2014-04-25]

Region Dalarna (2012) *Kulturen i Dalarna – en enhet av mångfald*. Tillgänglig på Internet: <http://www.regiondalarna.se/> [2014-04-25]

Region Dalarna (2007) *Pumpa of Dalarna*. Tillgänglig på Internet: <http://www.regiondalarna.se/> [2014-04-25]

Region Gotland (2013) *Kulturplan 2014 – 2016 – Region Gotland*. Tillgänglig på Internet: <http://www.gotland.se/> [2014-04-23]

Riksantikvarieämbetet (2003) *Plats, drivkraft, samhällsprocess [Elektronisk resurs] : vad gör kulturarvet till en resurs för hållbar regional utveckling? : redovisning från seminariedagar i Uppsala 22-23 oktober 2003*. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förl. [Hämtad 2014-03-22]

Sandell, Klas (2005). Attraktivitet och kampen om landskapet. I *Attraktivitet – hur och för vem? Kultur, natur och kulturarv som framgångsfaktorer och intressekonflikter. Tvärsektoriella seminariedagar i Sunne 19 – 20 oktober 2005* (2005). Kalmar: Riksantikvarieämbetet

SFS 2010:900 *Plan- och bygglag*. Stockholm: Socialdepartementet

Svenska akademiens ordlista över svenska språket. 13. uppl. (2006). Stockholm: Svenska akademien

Svensson, Birgitta (2003). Kulturarv som människovärde – regional utveckling mellan attraktion och affektion. I *Plats, drivkraft, samhällsprocess [Elektronisk resurs] : vad gör kulturarvet till en resurs för hållbar regional utveckling? : redovisning från seminariedagar i Uppsala 22-23 oktober 2003*. (2003). Stockholm: Riksantikvarieämbetets förl. [Hämtad 2014-03-22]

Syssner, Josefina (2012). *Världens bästa plats?: platsmarknadsföring, makt och medborgarskap*. Lund: Nordic Academic Press

Tillväxt Gotland (2008) *Varumärket Gotland, Inspiration till kommunikation, Gotland i ord, bild och logotyp*. Tillgänglig på Internet: <http://www.gotland.se/> [2014-04-23]

Tillväxt Gotland (2009) *Varumärket Gotland, Inspiration till reaktion, Gotland i tanke och handling*. Tillgänglig på Internet: <http://www.gotland.se/> [2014-04-23]

Tillväxt Gotland (2008) *Vision och varumärkesplattform för Gotland – den magiska ön*. Visby. Tillgänglig på Internet: <http://www.gotland.se/> [2014-04-23]

Utredning SOU 1965:10. *Antikvarieutredningen inom minnesvården*. Stockholm: Kulturutskottet

Weissglas, Gösta (red.) (2002). *Kulturarvet som resurs för regional utveckling [Elektronisk resurs] : en kunskapsöversikt*. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förl. Tillgänglig på Internet: <http://www.raa.se/publicerat/9172092548.pdf> [Hämtad 2014-03-22]

7.2.1 Elektroniska källor

Boverket (2014). Sökord: *regionplan, RUP, RTP. PBL Kunskapsbanken*
<http://www.boverket.se/Vagledningar/PBL-kunskapsbanken/> [2014-03-26]

Länsstyrelsen i Stockholms län (2014).
<http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/Sv/Pages/default.aspx> [2014-04-01]

Regeringen (2014). Sökord: *kulturplan, regional utveckling*. <http://www.regeringen.se/> [2014-03-31 och 2014-04-01]

Tillväxtverket (2014) *Regionala tillväxtprogram*
<http://www.tillvaxtverket.se/huvudmeny/insatserfortillvaxt/regionaltutveckling/> [2014-05-16]

Västra Götalandsregionen (2014) <http://www.vgregion.se/sv/Vastra-Gotalandsregionen/startsida/Regionutveckling/> [2014-05-16]

7.3 Illustrationsförteckning

Figurer

1. *Diagram visande kategoriernas frekvens i de strategiska handlingarna för Region Gotland*, författaren (2014)
2. *Diagram visande kategoriernas frekvens i de strategiska handlingarna för Region Blekinge*, författaren (2014)
3. *Diagram visande kategoriernas frekvens i de strategiska handlingarna för Region Dalarna*, författaren (2014)

Tabeller

1. *Kategorier och egenskaper*, författaren (2014)
2. *Det antikvariska etablerade kulturarvet*, Pettersson, Robert (2003)
3. *Urval av strategier, program och operativa insatser för tillväxt*, Tillväxtverket (2014)
4. *Kategorier och egenskaper*, författaren (2014)

8. BILAGA

BIL. 1. Tabell över förekomsten av samtliga regioners strategiska handlingar.

	Regionala aktörer	Kulturplan/kulturmiljöprog.	Varumärkesplattform	RUP	Regionplan
Samverkansorgan	Region Blekinge	K	k	k	
	Region Dalarna	K	k	k	
	Regionförbundet Gävleborg	K		X	
	Regionförbundet Jämtlands län	K		k	
	Regionförbundet Jönköpings län	K		X	
	Regionförbundet Kalmar län	K		k	
	Regionförbundet Södra Småland	K		k	
	Regionförbundet Sörmland	K		X	
	Regionförbundet Uppsala län	K		k	
	Regionförbundet Värmland	K		X	
Länsstyrelse	Regionförbundet i Västerbotten	K		k	
	Regionförbundet i Örebro län	k	X	k	
	Regionförbundet Östsam	K	X (ej funnen)	k	
	Länsstyrelsen i Norrbottens län	K		k	
	Länsstyrelsen i Stockholms län	X	X (Regionen och landstinget har varsin)	(X) (ingår i RUFs)	K
	Länsstyrelsen i Västernorrlands län	K		K	
	Länsstyrelsen i Västmanlands län	k		k	
	Länsstyrelsen i Västmanlands län	K		k	
	Region Gotland	K		k	
	Region Halland	K		k	
Landsting/kommun	Region Skåne	K	X	K	
	Region Västra Götaland	K	X	k	
K = Handlingen innehåller mycket text relevant för kulturmiljö/kulturmiljövärden.					
k = Handlingen innehåller endast lite text relevant för kulturmiljö/kulturmiljövärden.					
X = Finns sådan handling, men innehåller ingen text relevant för kulturmiljö/kulturmiljövärden.					
Genomgången av tillgängliga handlingar genomfördes mellan 2014-03-26 och 2014-04-21.					